

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเสนอเป็นลำดับตามเนื้อหาสาระ ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
  - 1.1 หลักการและแนวคิดในการใช้หลักสูตร
  - 1.2 จุดหมายในการใช้หลักสูตร
  - 1.3 โครงสร้างของหลักสูตร
  - 1.4 การจัดหลักสูตร
2. หลักสูตรสถานศึกษาในชั้นที่ 3
3. การบริหารและการบริหารหลักสูตร
  - 3.1 บทบาทของผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหลักสูตร
  - 3.2 การนำผลติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตร
4. การประเมินหลักสูตร
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาของประเทศที่ใช้อยู่ คือ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมวิชาการ ได้ติดตามผลและดำเนินการวิจัย เพื่อการพัฒนาหลักสูตรตลอดมา ผลการศึกษาพบว่า หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนานกว่า 10 ปี มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ไม่สามารถส่งเสริมให้สังคมไทยก้าวไปสู่สังคมความรู้ได้ทันการณ์ ในเรื่องที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การกำหนดหลักสูตรจากส่วนกลางไม่สามารถสะท้อนสภาพความต้องการที่แท้จริงของสถานศึกษาและท้องถิ่น

2. การจัดหลักสูตรและการเรียนรู้คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังไม่สามารถผลักดันให้ประเทศไทยเป็นผู้นำด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยีในภูมิภาค จึงจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ให้คนไทยมีทักษะกระบวนการและเจตคติที่ดีทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์

3. การนำหลักสูตรไปใช้ ยังไม่สามารถสร้างพื้นฐานในการจัดสาระการเรียนรู้ให้คนไทยมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต สามารถเผชิญปัญหาสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศยังไม่สามารถทำให้ผู้เรียนใช้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารและการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลายในยุคสารสนเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสอง ปี รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการวิจัย สภาพแวดล้อมสังคมแห่งการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าว ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าว กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ จำนวน 9 ปี

เพื่อให้การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ สถานศึกษาต้องมีการประสานสัมพันธ์ และร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ดังเช่น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ในมาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน สโมสรให้จัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชน นอกจากนั้นกระทรวงศึกษาธิการยังจำเป็นต้องสนับสนุน ส่งเสริมด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาให้ครอบคลุมหลักสูตรและกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นสากลทั้งกระทรวงศึกษาธิการจะได้จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น คู่มือการใช้หลักสูตร แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา คู่มือครู เอกสารประกอบหลักสูตรกลุ่มสาระต่างๆ แนวทางการวัดและประเมินผล การจัดระบบแนะแนวในสถานศึกษา การวิจัยในสถานศึกษา และการใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาการเรียนรู้ ตลอดจนเอกสารประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครอง และนักเรียนมีความเข้าใจ และรับทราบบทบาทของครูในการพัฒนาตนเองและสังคม

1.1 หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศจึงกำหนดหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้

1.1.1 เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยไปพร้อมกับความเป็นสากล

1.1.2 เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันโดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

1.1.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนา และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

1.1.4 เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลาและการจัดการเรียนรู้เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

1.2 จุดมุ่งหมาย

หลักการศึกษาระดับพื้นฐานมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นคนไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดมุ่งหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

1.2.1 เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์

1.2.2 มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ รักการอ่าน รักการอ่าน รักการอ่าน และการค้นคว้า

1.2.3 มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์

1.2.4 มีทักษะและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ วิจัยทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิดการสร้างปัญหาและทักษะในการดำเนินชีวิต

1.2.5 รักการออกกำลังกาย และตนเองให้มีความสุขและบุคลิกที่ดี

1.2.6 มีประสิทธิภาพในการผลิตและบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

1.2.7 เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.2.8 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.9 รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

1.3 โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ให้สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1.3.1 ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1   ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1–3

ช่วงชั้นที่ 2   ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6

ช่วงชั้นที่ 3   ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1–3

ช่วงชั้นที่ 4   ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4–6

1.3.2 สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

13.2.1 ภาษาไทย

13.2.2 คณิตศาสตร์

13.2.3 วิทยาศาสตร์

13.2.4 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

13.2.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

13.2.6 ศิลปะ

13.2.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

13.2.8 ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ประกอบด้วยภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน เพื่อสร้างพื้นฐานความคิด และเป็นกลุ่ยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิด และการทำงานอย่างสร้างสรรค์

เรื่อง สิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้ในสาระการเรียนรู้กลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา

กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้น ส่วนภาษาต่างประเทศอื่นๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้น สถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ให้สอดคล้อง และสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

1.3.3 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตาม ศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 6 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกช่วยตนเองตาม ความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็น มนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะ สนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัยและมี คุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำ ประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่ เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.3.3.1 กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถ ของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่ โลกอาชีพและการมีงานทำ

1.3.3.2 กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง อย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาดและผู้นำเพื่อประโยชน์ เป็นต้น

1.3.4 มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่ม สาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่ พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.3.4.1 มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน

เป็นมาตรฐานเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียน เรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

13.4.2 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ ปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ ปีที่ 6 มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

1.3.5 เวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาพรวม แสดงไว้ในตารางที่ 2.1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ช่วงชั้น	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา	
	ช่วงชั้นที่ 1	ช่วงชั้นที่ 2	ช่วงชั้นที่ 3	ช่วงชั้นที่ 4
	(ป. 1 – 3)	(ป. 4 – 6)	(ม. 1 – 3)	(ม. 4 – 6)
	← การศึกษาภาคบังคับ →			
	← การศึกษาขั้นพื้นฐาน →			
กลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม				
ภาษาไทย	●	●	●	●
คณิตศาสตร์	●	●	●	●
วิทยาศาสตร์	●	●	●	●
สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	●	●	●	●
สุขศึกษาและพลศึกษา	■	■	■	■
ศิลปะ	■	■	■	■
การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี	■	■	■	■
ภาษาต่างประเทศ	■	■	■	■
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	▲	▲	▲	▲
เวลาเรียน	ปีละประมาณ 800-1000 ชั่วโมง	ปีละประมาณ 800-1000 ชั่วโมง	ปีละประมาณ 1000-1200 ชั่วโมง	ปีละประมาณ 1200 ชั่วโมง

1.4 การจัดหลักสูตรสถานศึกษา

1.4.1 หลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้ สถานศึกษาจึงต้องมีหลักสูตรของตนเอง คือ หลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วย การเรียนรู้ทั้งมวลและประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ภูมิ ค เรียน และกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัดหลักสูตรสถานศึกษา

1.4.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชน ท้องถิ่น วัด หน่วยงาน และสถานศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสอง ประการ ซึ่งจุดมุ่งหมายทั้งสองประการนี้ให้แนวทาง ที่สำคัญว่าสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักสูตร ภายในบริบทและแนวทางนั้นๆ ดังนี้

1.4.2.1 หลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาให้เด็กเกิดความสุขและความ เพิดเพลินในการเรียนรู้ เปรียบเสมือนเป็นวิธีเล่นที่สนุกสนานและเข้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียน ให้ได้มากที่สุด มีความรู้สูงสุดสำหรับผู้เรียนทุกคน ควรสร้างความเข้มแข็ง ความสนใจและ ประสบการณ์ให้ผู้เรียนและพัฒนความมั่นใจ ให้เรียนและทำงานอย่างเป็นอิสระและร่วมใจกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญๆ ในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้ อยากเห็นและมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

1.4.2.2 หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม และโดยเฉพาะพัฒนาหลักการในการจำแนกแหว่งถูกและผิด เข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันว่ามีอิทธิพลต่อตัว บุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียน และช่วย ให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมขึ้น มีความเสมอภาค ควรพัฒนาความตระหนัก เข้าใจและยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลง ร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก หลักสูตร สถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูลและเป็น อิสระและเข้าใจในความรับผิดชอบ

1.4.3 การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรจะต้องสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ และเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของการศึกษา ผู้สอนต้องปรับปรุงกระบวนการสอนและประเมินกระบวนการสอนของตนเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลง และผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม การศึกษาจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ถ้าหลักสูตรมีการปรับปรุงให้เป็นไปตามความต้องการและความจำเป็นตลอดเวลา สถานศึกษาคงดำเนินการจัดทำหลักสูตร ดังนี้

1.4.3.1 กำหนดวิสัยทัศน์

สถานศึกษาจำเป็นต้องกำหนดวิสัยทัศน์เบื้องต้นว่าโลกและสังคมรอบๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และสถานศึกษาจะต้องปรับตัว ปรับหลักสูตรอย่างไร จึงจะพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับยุคสมัยในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์ซึ่งทำได้โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชน พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ ผู้เรียน ภาคธุรกิจ ภาครัฐ ในชุมชนร่วมกันกับกรรมการสถานศึกษา แสดงความประสงค์อันสูงส่งหรือวิสัยทัศน์ที่ปรารถนาให้สถานศึกษาเป็นสถาบันพัฒนาผู้เรียนที่มีพัฒนาการหรือภาระหน้าที่ร่วมกันในการกำหนดงานหลักที่สำคัญๆ ของสถานศึกษา พร้อมด้วยเป้าหมาย มาตรฐานแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการและการติดตามผล ตลอดจนจัดทำรายงาน แจ้งถึง ชารณชนและส่งผลย้อนกลับให้สถานศึกษาเพื่อการปฏิบัติงานที่เหมาะสมตามหลักสูตรของสถานศึกษาและมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาติที่กำหนดไว้

กระบวนการสร้างวิสัยทัศน์ โดยอาศัยบุคคลต่างๆ เข้าไปมีส่วนร่วมนี้เป็นกระบวนการที่มุ่งผลักดันให้แผนกลยุทธ์ที่สถานศึกษาสร้างขึ้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีทิศทาง เพื่อให้เกิดเจตคติในทางที่สร้างสรรค์ค้ำจุนแก่สังคมของสถานศึกษามีระบบและหน่วยสนับสนุนในการปฏิบัติงานเกิดขึ้นอย่างเป็นเครือข่ายเพียบพร้อม เช่น ระบบคุณภาพ ระบบหลักสูตร สารการเรียนรู้ การเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การติดตาม การรายงาน ข้อมูลการเรียนรู้ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีระบบสนับสนุนครูอาจารย์ เป็นต้น กระบวนการสร้างวิสัยทัศน์ด้วยวิธีดังกล่าวนี้ จะนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การกำหนดสาระการเรียนรู้หรือหัวข้อเรื่องในท้องถิ่นสนองตอบความต้องการของชุมชน

1.4.3.2 การจัดหลักสูตรสถานศึกษา

จากวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้ที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้ สถานศึกษาจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้จากช่วงชั้นให้เป็นรายปีหรือรายภาค พร้อมกำหนดผล การเรียนรู้ที่คาดหวังไว้ให้ชัดเจน เพื่อให้ครูทุกคน คือ ครูผู้สอนและครูสนับสนุนได้นำไปออกแบบการเรียนการสอน การบูรณาการ โครงการร่วม เวลาเรียน การมอบหมายงาน โครงการงาน แฟ้มผลงานหรือการบ้าน ที่มีการวางแผนร่วมกันทั้งสถานศึกษาเป็นหลักสูตรสถานศึกษา 11 ที่ครอบคลุมภาระงานการจัดการศึกษาทุกด้านของสถานศึกษา

1.4.3.3 การกำหนดสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค

สถานศึกษานำมาตรฐานการเรียนรู้ของ กลุ่มสาระต่างๆ จากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมาวิเคราะห์และกำหนดสาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเป็นรายปีหรือรายภาค ทั้งนี้ต้องพยายามกำหนดให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาด้วย พิจารณ กำหนดวิธีการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล พร้อม เฝ้าระวังพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นและสามารถกำหนดในลักษณะผสมผสานบูรณาการ จัดเป็นชุดการเรียนรู้แบบยืดหยุ่นหรือจัดเป็นโครงการได้

1.4.3.4 การออกแบบการเรียนการสอน

จากการสาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคสถานศึกษาต้องมอบหมายให้ผู้สอนทุกคนออกแบบการเรียนการสอน โดยคาดหวังว่าผู้เรียนควรจะสามารถทำอะไรได้ เช่น ช่วงชั้นที่ 1 ซึ่งมีชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ปีที่ 2 และปีที่ 3 นั้น ผู้เรียนจะเรียนรู้เรื่องอะไรบ้างที่กำหนดได้ในระดับใด ยกตัวอย่างวิชาคณิตศาสตร์ที่มีสาระที่ 1: จำนวนและการดำเนินการ และมีมาตรฐาน ค1.1: เข้าใจถึงความหลากหลายของการแสดงจำนวนและการใช้จำนวนในชีวิตจริง ผู้เรียนในช่วงชั้นนี้จะสามารถทำอะไรก็ได้ เช่น ในช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นไว้ข้อหนึ่งว่า มีความคิดรวบยอดและความรู้สึกเชิงจำนวนเกี่ยวกับจำนวนนับและศูนย์และผู้เรียนในช่วงชั้นนี้ จะมีความสามารถอย่างไร เช่น ผู้เรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สามารถนับได้ 1 ถึง 100 และมากกว่า เป็นต้น และออกแบบการเรียนรู้อาจต้องให้ผู้เรียนพัฒนาได้ทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะและเจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์และสังคม

1.4.3.5 การกำหนดเวลาเรียนและจำนวนหน่วยกิต

ในการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี นั้น สถานศึกษาต้องตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในด้านการอ่าน การเขียน การคิดเลข การคิดวิเคราะห์และการใช้คอมพิวเตอร์ ด้วยวิธีการสอนที่ยึดหัวข้อเรื่องจากกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์หรือสังคมศึกษาเป็นหลักตามความเหมาะสมของท้องถิ่น บูรณาการการเรียนรู้ด้วยกลุ่มสาระต่างๆ เข้ากับหัวข้อเรื่องที่เรียนอยู่สมควรกำหนดจำนวนเวลาเรียนสำหรับสาระการเรียนรู้รายปี ดังนี้

การเรียนรู้ในช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ปีที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับเป็นการเรียนที่มุ่งพัฒนาความสามารถ ความเข้าใจและความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษา นอกจากจะพบทวนการเรียนรู้ในกลุ่มสาระต่างๆ ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้แล้ว จะต้องจัดการเรียนแบบบูรณาการเป็นโครงงานมากขึ้น เป็นการเริ่มทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจการศึกษาสู่โลกของการทำงาน ความต้องการของท้องถิ่นและสังคม นวัตกรรมด้านการสอนและประสบการณ์ในการทำงานด้านต่างๆ แม้การเรียนภาษาก็สามารถเป็นช่องทางสู่โลกของการทำงานได้ และต้องชี้แจงให้ผู้เรียนได้ทราบว่าจะสังคมในอนาคตจะต้องอยู่บนรากฐานของความรู้ สถานศึกษาจึงต้องจัดบรรยากาศให้อยู่ในสภาพแห่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ เป็นตัวอย่างแก่สังคมและควรจัดรายวิชาหรือ โครงงานที่สนองความถนัด ความสนใจของผู้เรียนเพิ่มขึ้นด้วย

1.4.3.6 แนวทางการจัดหลักสูตรสถานศึกษา

เพื่อให้การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาดำเนินไปด้วยดี บรรลุตามที่คาดหวัง จึงกำหนดแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

1) การจัดทำสาระของหลักสูตร

1.1) กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ มาจัดเป็นผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคที่ระบุถึงความรู้ ความสามารถของผู้เรียน ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้ในแต่ละปีหรือภาคนั้นการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของสาระการเรียนรู้ของรายวิชาที่มีความเข้ม (Honour Course) ให้สถานศึกษากำหนดได้ตามความเหมาะสมสอดคล้องกับรายวิชาที่จะจัด

1.2) กำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ในข้อ 1.1) ให้สอดคล้องกับสาระและ

มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและของชุมชน

1.3) กำหนดเวลาและหรือจำนวนหน่วยกิต สำหรับสาระการเรียนรู้ รายภาคทั้งสาระการเรียนรู้พื้นฐานและสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษากำหนดเพิ่มเติมขึ้น ดังนี้

1.3.1) ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงปีที่ 6 และช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นรายปีและกำหนดจำนวนเวลาเรียนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานและสาระการเรียนรู้

1.3.2) ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 6 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นรายภาคและกำหนดจำนวนหน่วยกิตให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานและสาระการเรียนรู้

ในการกำหนดจำนวนหน่วยกิตของสาระการเรียนรู้รายภาค สำหรับช่วงชั้นที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึงปีที่ 6 ใช้เกณฑ์การพิจารณาที่ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียนมีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาจัดทำเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นวิชาเฉพาะของสายอาชีพหรือโปรแกรมเฉพาะทางอื่นๆ ใช้เกณฑ์การพิจารณา คือ สาระการเรียนรู้ที่ใช้เวลาจัดการเรียนรู้อยู่ระหว่าง 40-60 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต ทั้งนี้สถานศึกษาสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสมและใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน

1.4) จัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยการนำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค สาระการเรียนรู้หรือรายภาค รวมทั้งเวลาและจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดตามข้อ 1.1) ข้อ 1.2) และข้อ 1.3) มาเขียนเป็นคำอธิบายรายวิชา โดยให้ประกอบด้วย ชื่อรายวิชา จำนวนเวลาหรือจำนวนหน่วยกิต มาตรฐานการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ของรายวิชานั้นๆ สำหรับข้อรายวิชามีแนวทางในการกำหนด ดังนี้ ชื่อรายวิชาของสาระการเรียนรู้ให้ใช้ตามชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่วนชื่อที่สถานศึกษาจัดทำเพิ่มเติม สามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ชื่อข้อความหมายได้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรายวิชานั้น

1.5) จัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยการนำเอาสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ไปบูรณาการจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้หน่วยย่อยๆ เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนรู้และ ผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะองค์รวม หน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้และจำนวนเวลาสำหรับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเมื่อเรียนครบทุกหน่วยย่อยแล้ว ผู้เรียนสามารถบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของทุกรายวิชา ในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ อาจบูรณาการทั้งภายในและระหว่างสาระการเรียนรู้หรือเป็นการ

บูรณาการเฉพาะเรื่องตามลักษณะสาระการเรียนรู้ หรือเป็นการบูรณาการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยพิจารณาจากมาตรฐานการเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน การจัดการเรียนรู้สำหรับหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยการปฏิบัติโครงการอย่างน้อย 1 โครงการ

1.6) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์จากคำอธิบายรายวิชา รายปีหรือรายภาค และหน่วยการเรียนรู้ที่จัดทำ กำหนดเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนและผู้สอน

2) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยคำนึงถึงต่อไปนี้

2.1) จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการโครงการ องค์ความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นต้น

2.2) จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติและความสามารถ ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการต่างๆ เป็นต้น

2.3) จัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี เป็นต้น

2.4) จัดกิจกรรมประเภทบริการต่างๆ ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

2.5) การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมอย่างเป็นระบบ โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน

3) การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์

สถานศึกษาต้องร่วมกับชุมชนกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่สถานศึกษาจะกำหนดเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น สามารถกำหนดขึ้นได้ตามความต้องการ โดยให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องมีการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมดังกล่าวให้แก่ผู้เรียน เพิ่มจากที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

ในแต่ละภาคเรียนหรือปีการศึกษา ครูผู้สอนต้องจัดให้มีการวัดและประเมินผล รวมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยเป็นการประเมินเชิงวินิจัยเพื่อ

การปรับปรุงพัฒนาและการส่งต่อ ทั้งนี้ควรประสานสัมพันธ์กับผู้เรียน ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง ร่วมกันประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์รายปีหรือรายภาค

ในแต่ละช่วงชั้น สถานศึกษาต้องจัดให้มีการวัดและประเมินผลรวมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อทราบความก้าวหน้าและพัฒนาการของผู้เรียน สถานศึกษาจะได้นำไปกำหนดแผนกลยุทธ์ในการปรับปรุงพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนให้ เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดแนวทางการวัดและประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้ เป็นไปตามที่สถานศึกษากำหนด

จะเห็นได้ว่า กรอบคิดของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2542 หลักสูตรจากส่วนกลาง ที่เรียกว่าหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรที่ให้โรงเรียน จัดทำขึ้นเป็นหลักสูตรท้องถิ่นมีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นทั้งด้านเวลาและสาระ การจัดการเรียนรู้มีการ พัฒนารูให้จัดทำหลักสูตร ทางโรงเรียนมีหลักสูตรสถานศึกษาที่ครูและท้องถิ่นได้จัดทำขึ้น แต่ ไม่ได้มีการติดตามการใช้หลักสูตรจากผู้เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง

2. หลักสูตรสถานศึกษาในช่วงชั้นที่ 3

บทบาทสำคัญประการหนึ่งของสถานศึกษา คือ สถานศึกษาต้องสร้างหลักสูตรของตนเองที่เรียกว่า หลักสูตรสถานศึกษา ทำให้ผู้บริหารและครูต้องทำงานที่เป็นผู้พัฒนาหลักสูตร ซึ่ง หมายถึงการสร้าง การใช้จะปรับปรุงหลักสูตร นอกเหนือจากหน้าที่ในการสอน เมื่อสถานศึกษา สร้างหลักสูตรแล้ว ในขั้นต่อไปเป็นการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งต้องมีกระบวนการบริหารจัดการ หลักสูตรเพื่อการใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักสูตรสถานศึกษาจะมีความสัมพันธ์กับการบริหารสถานหลักสูตร ผลผลิตจากการ บริหารจึง การหลักสูตรจะนำมาเสนอในหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้บุคคลทั้งภายในและนอก สถานศึกษา ทราบว่าสถานศึกษาจัดการศึกษาอย่างไร ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการสร้างความ เข้าใจ ความร่วมมือ การประสานงานและการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย 7 ภารกิจ ดังต่อไปนี้

- ภารกิจที่ 1 การเตรียมความพร้อม
- ภารกิจที่ 2 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
- ภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร
- ภารกิจที่ 4 การดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร)
- ภารกิจที่ 5 การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล

ภารกิจที่ 6 การสรุปผลการดำเนินงาน

ภารกิจที่ 7 การปรับปรุงพัฒนา

ภารกิจที่ 1 การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา

1. สร้างความตระหนักให้แก่บุคลากร ซึ่งประกอบด้วย กรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความสำคัญความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

แนวทางการดำเนินการ

1.1 สำรวจสภาพปัจจุบันของบุคลากร โดยอาจจะจัดทำแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2 จัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 ประชุมชี้แจง ประชุมปฏิบัติการ เพื่อทำความเข้าใจหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.4 ศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย สื่อ เอกสารหรือศึกษาจากโรงเรียนนำร่องเครือข่ายหรือแกนนำ

2. พัฒนาศักยภาพของสถานศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

แนวทางการดำเนินการ

2.1 ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและเอกสารประกอบหลักสูตร

2.2 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของบุคลากร

2.3 สร้างเครือข่ายและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการเรียนรู้

3. ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และคณะกรรมการอื่นๆ ตามความจำเป็น

แนวทางการดำเนินการ

3.1 แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษา

3.2 แต่งตั้งคณะอนุกรรมการระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

4. จัดทำระบบสารสนเทศของสถานศึกษา

แนวทางการดำเนินการ

4.1 รวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ เช่น บุคลากร งบประมาณ อาคาร สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน ชุมชนท้องถิ่น

4.2 นำข้อมูลต่างๆ มาจัดทำให้เป็นระบบ

5. จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

แนวทางการดำเนินการ

5.1 กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมายของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสนองนโยบาย กฎ และระเบียบต่างๆ

5.2 จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้เป็นแผนแม่บทการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในชองระยะเวลาที่กำหนด โดยกำหนดเป็นแผนพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

6. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ปกครอง นักเรียน หน่วยงาน องค์กรในชุมชนทุกฝ่ายได้รับทราบของความร่วมมือ

แนวทางการดำเนินการ

6.1 จัดให้มีการประชาสัมพันธ์โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น หอกระจายข่าว ป้ายนิเทศ แผ่นพับ จอหมายข่าว สื่อมวลชนท้องถิ่น โคมเพจ อินเทอร์เน็ตตำบล สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร รวมทั้งผู้บริหารและคณะครูออกไปเยี่ยมพบประชาชน

ภารกิจที่ 2 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

1. กำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาแต่ละช่วงชั้นและสัดส่วนเวลาเรียน
2. กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค
3. จัดทำคำอธิบายรายวิชา
4. จัดทำหน่วยการเรียนรู้
5. จัดทำแผนการเรียนรู้
6. กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
7. กำหนดสื่อการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้
8. กำหนดการวัดผลและประเมินผล

9. บริหารจัดการงบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์และบุคลากรให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา

ภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร

1. สร้างบรรยากาศการเรียนรู้
2. จัดหา เลือก ใช้ ทำและพัฒนาสื่อ
3. จัดกระบวนการเรียนรู้
4. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
5. วัดผลและประเมินผล
6. แนะนำ
7. วิจัยเพื่อพัฒนา
8. นิเทศ กำกับ ติดตาม

แนวทางการดำเนินการ

1. การบริหารทำความเข้าใจกับครูให้พัฒนาตนเอง และวางแผนดำเนินการร่วมกันในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในเรื่องต่อไปนี้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด การใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย การสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยี การสร้างบรรยากาศ การเรียนรู้ การสอนซ่อมเสริม การวิจัยเพื่อพัฒนา เป็นต้น

2. การบริหารจัดการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2.1 ร่วมกันวางแผนให้ครูทุกคนสามารถดำเนินการแนะนำผู้เรียนทั้งในด้านการศึกษา เนื้อหา และภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆ ให้กับผู้เรียนหรืออาจจะจัดตั้งศูนย์แนะนำของสถานศึกษา

2.2 ร่วมกันวางแผนการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองจุดเน้นของสถานศึกษา ในลักษณะการจัดกิจกรรม ดังต่อไปนี้

2.2.1 บริการการฝึกงานที่เป็นประโยชน์ เช่น บริการแนะนำชุมชน สหกรณ์ ห้องพยาบาล ห้องสมุด คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

2.2.2 จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์รักษาดินแดน เป็นต้น

2.2.3 สนับสนุนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ เช่น ชุมนุมวรรณศิลป์ ชุมนุมภาษาอังกฤษ ชุมนุมคณิตศาสตร์ ชุมนุมวิทยาศาสตร์

2.2.4 สนองความสนใจและความสามารถของผู้เรียน เช่น ชุมชน
กีฬา ชุมชนดนตรี ชุมชนไต่หวาย ชุมชนเกษตร ชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนแนะแนว
 เป็นต้น

3. การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.1 ระดมทรัพยากรมาใช้ให้คุ้มค่า

3.2 จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ในและนอกสถานศึกษา

3.3 มีสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี

3.4 สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

3.5 ส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อพัฒนา

3.6 นิเทศภายในอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ภารกิจที่ 4 การดำเนินการบริหารหลักสูตร (ใช้หลักสูตร)

ดำเนินการใช้หลักสูตรให้เป็นไปตามภารกิจที่ 2 และภารกิจที่ 3 ซึ่งสถานศึกษาได้
กำหนดไว้

ภารกิจที่ 5 การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล

1. การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร และงานวิชาการ
ภายในสถานศึกษา

2. การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร และงานวิชาการ
ภายนอกสถานศึกษา

ภารกิจที่ 6 การสรุปผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

สถานศึกษาสรุปผลการดำเนินงานและเขียนรายงาน

ภารกิจที่ 7 การปรับปรุงพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร

1. สถานศึกษานำผลการดำเนินงาน รวมทั้งปัญหา ข้อเสนอแนะต่างๆ มาใช้เป็น
ข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร

2. สถานศึกษาดำเนินการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร
และปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ,
2544:7-12)

จากกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในช่วงขั้นที่ 3 จะเห็นได้ว่าสถานศึกษาต้องสร้างหลักสูตรของตนเองที่เรียกว่า หลักสูตรสถานศึกษาซึ่งผู้บริหารต้องเป็นผู้นำในการพัฒนาหลักสูตรซึ่งผู้ศึกษาได้ตระหนักในความสำคัญในการจัดการบริหารหลักสูตร ทั้ง 7 ภารกิจ ที่ต้องศึกษาเรียนรู้ว่าผู้บริหารได้บริหารทั้งหมดไปมากน้อยเพียงไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ซึ่งยังไม่พบในผลงานวิจัยอื่นๆ

3. การบริหารและการบริการหลักสูตร

3.1 บทบาทผู้เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษาในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านการบริหารวิชาการ การบริหารจัดการและการใช้หลักสูตรเป็นกระบวนการนำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษา เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งคว.บ.ได้แจ้งดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการหลักสูตรที่มีคุณภาพและได้รับการสนับสนุนส่งเสริมร่วมมือจากบุคคล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

ดังนั้น เพื่อให้การบริหารหลักสูตรของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ ทุกฝ่าย ต้องมีความรู้ ความเข้าใจรวมทั้งทราบบทบาทภารกิจหน้าที่ ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีประสิทธิภาพสูงสุดผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ในสถานศึกษา มีดังนี้

3.1.1 ผู้บริหารสถานศึกษา

สถานศึกษาที่จัดการศึกษาประสบผลสำเร็จได้ดีมีคุณภาพ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีผู้บริหารที่ตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาและเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารอย่างแจ่มแจ้งและนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังต่อเนื่องผู้บริหารสถานศึกษา จึงนับเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษา

คุณสมบัติของผู้บริหารสถานศึกษา

1. มีวิสัยทัศน์กว้างไกล
2. มีความมุ่งมั่นในการจัดการศึกษาและมุ่งมั่นต่อการสร้างระบบคุณภาพให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา
3. เป็นผู้มีความสามารถในการสร้างความร่วมมือและประสานกับทุกฝ่าย เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินกิจการต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. เป็นผู้สนับสนุนให้สถานศึกษาได้รับการพัฒนาอยู่ในระดับมาตรฐานการประกันคุณภาพตลอดไป โดยให้การสนับสนุนทั้งบุคลากรและผู้เรียน ร่วมมือกันพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. จัดให้มีแผนพัฒนาสถานศึกษาเพื่อใช้ในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

2. เป็นผู้นำในการจัดทำหลักสูตรโดยร่วมปรึกษา กับบุคลากรทุกฝ่าย เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตลอดจนสาระของหลักสูตรของสถานศึกษา

3. จัดให้มีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรสถานศึกษา

4. สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ สนับสนุนให้บุคลากรทุกฝ่ายของสถานศึกษาได้รับความรู้ และความเข้าใจ ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

5. จัดให้มีการนิเทศภายใน เพื่อเฝ้าระวัง กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างมีระบบ

6. ให้มีการประเมินการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อการปรับปรุงพัฒนา สาระของหลักสูตรสถานศึกษาให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น

3.1.2 ครูผู้สอน

ครูเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ ด้วยดี เพราะการเรียนรู้ การศึกษาที่ยึดผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 นั้น กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเต็มตามศักยภาพ ดังนั้นบทบาทของครูผู้สอนจะต้องปรับเปลี่ยนไป

บทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. วางแผนสร้างหน่วยการเรียนรู้ กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้

2. จัดทำแผนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด เปิดโอกาสให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง แสดงออกอย่างอิสระและมีส่วนร่วมทุกกิจกรรม

3. จัดทำและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ทั้งภายใน และภายนอกสถานศึกษา จัดหาแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะ แหล่งผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ฯลฯ

4. พัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ ทนต่อเหตุการณ์
5. เป็นแบบอย่างที่ดี มีคุณธรรม ปฏิบัติต่อเพื่อนครูและนักเรียน
6. จัดสภาพแวดล้อมของห้องเรียนและสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ให้บรรยากาศ ดึงดูดความสนใจ ทำท่ายให้ผู้เรียนอยากมีส่วนร่วม
7. จัดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริง โดยประเมินจากการปฏิบัติ การสังเกต การสัมภาษณ์ จากแฟ้มสะสมงาน ฯลฯ
8. จัดทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้
9. จัดทำข้อมูลผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยให้มีการประสานกันระหว่างสถานศึกษา บ้านและชุมชน เพื่อการพัฒนาให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3.1.3 ผู้เรียน

การจัดการศึกษาที่ยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เพราะผู้เรียนเป็นผลผลิตของการจัดการศึกษา เป็นเป้าหมายการจัดการศึกษาของรัฐที่มุ่งหวังพัฒนาให้คนไทยมีความสมบูรณ์และสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม จริยธรรม

การจะให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ คือ เป็นคนดีมีปัญญาและมีความสุขนั้น ตัวผู้เรียนเองก็ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเรียนรู้จากการเป็นผู้รับความรู้มาเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความสามารถ ความสนใจและความสามารถของตนเอง

บทบาทหน้าที่ของผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. มีส่วนร่วมในการวางแผนจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้ปกครอง และครูวางแผนการเรียนรู้ของตนเองให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง
2. มีความรับผิดชอบ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ บริหารจัดการเรียนรู้ของตนเองให้มีคุณภาพ
3. ปฏิบัติตนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ รู้วิธีแสวงหาความรู้ ความสามารถ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
4. มีการประเมินและพัฒนาตนเองให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง
5. รักษาสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี
6. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครูและเพื่อน ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกัน

และกัน

3.1.4 ผู้ปกครอง

การปฏิรูปการศึกษาที่มีขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้มีการเปิดโอกาสให้ทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน บิดามารดา หรือผู้ปกครอง มีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ตลอดจนให้ได้รับการศึกษาต่อ นอกจากนั้นเนื่องจากการศึกษาภาคบังคับตามความพร้อมของครอบครัว ผู้ปกครองจึงต้องให้ความร่วมมือ และรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดูแลเอาใจใส่ผู้เรียน ให้ได้พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ

บทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. กำหนดแผนการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกับครูและผู้เรียน
2. มีส่วนร่วมในการกำหนดสาระของหลักสูตร และกำหนดแผนพัฒนาสถานศึกษาหรือธรรมนูญสถานศึกษา
3. จัดบรรยากาศในบ้านให้เอื้อต่อการเรียนรู้
4. อบรมเลี้ยงดู เอาใจใส่ให้วางระเบียบ ความอบอุ่น ส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาการด้านต่างๆ ของผู้เรียน
5. สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น
6. ร่วมมือกับครูและผู้เกี่ยวข้อง ประสานงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้เรียน
7. ปลูกฝังตนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้
8. มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน และในการประเมินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
9. จัดให้บุตร ธิดา หรือบุคคลที่อยู่ในความดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี

3.1.5 ประชาชน

การศึกษาของไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ส่งผลต่อคุณภาพของพลเมืองไทยในอนาคต คือ การจัดให้มีการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกคน ประชาชนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมกับการศึกษาขั้นพื้นฐานและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนเอง ตลอดจนการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ มีการส่งเสริมให้ทุกๆ ส่วนในสังคมได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ดังนั้น ประชาชนจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐานสนับสนุนให้มีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด

บทบาทหน้าที่ของประชาชนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. มีส่วนร่วมกำหนดสาระของหลักสูตรและแผนพัฒนาการศึกษา
หรือธรรมนูญของสถานศึกษา
2. สนับสนุนกิจกรรมของสถานศึกษาในด้านการจัดการเรียนรู้และ
ทรัพยากรต่างๆ เพื่อการศึกษาตามความเหมาะสมและจำเป็น
3. มีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน
4. มีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา
เพื่อให้สถานศึกษาเป็นสถานศึกษาของชุมชนอย่างแท้จริง

3.1.6 ชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้เปิดแนวทางให้แก่
ชุมชนในการร่วมจัดทำหลักสูตรและการบริหารจัดการให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่กลมกลืนกับ
ท้องถิ่น จึงได้กำหนดให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยให้ชุมชนมีสิทธิในการจัด
การศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง สำหรับการจัดกระบวนการ
เรียนรู้ให้มีการประสานความร่วมมือ เพื่าร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ รวมทั้งส่งเสริม
สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา

บทบาทหน้าที่ของชุมชนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. มีส่วนร่วมในการจัดแผนพัฒนาสถานศึกษาหรือธรรมนูญของ
สถานศึกษา
2. มีส่วนร่วมในการกำหนดสาระตามหลักสูตรของสถานศึกษาโดย
คำนึงถึงความต้องการของสังคมและชุมชน
3. เป็นศูนย์การเรียนรู้ เครือข่ายการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์
จากสถานการณ์จริง
4. ให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา
5. มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาของ
สถานศึกษา
6. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

3.1.7 คณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา

การจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเป็นคนดี โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม ซึ่งกำหนดเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น นับว่ามีความสำคัญและสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ในมาตรา 6 ที่ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต...” สถานศึกษาต้องจัดให้มีคณะกรรมการประเมิน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ขึ้นในสถานศึกษา

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มุ่งให้เกิดในผู้เรียน
2. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน
3. จัดระบบและเครื่องมือการประเมินด้านคุณลักษณะ
4. ประเมินผลรวมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล รวมทั้งของผู้เรียนแต่ละช่วงชั้น รวมทั้งครู ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้อง
5. เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงสาระหลักสูตรของสถานศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์
6. สร้างความตระหนักให้แก่บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา เพื่อร่วมกันพัฒนาและสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน

3.1.8 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2542 มาตรา 4 กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีผู้บริหารการศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามแนวทางที่กำหนด

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา
2. ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
3. ให้ความเห็นชอบในการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

4. ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งคณะทำงาน อนุกรรมการต่างๆ ที่สถานศึกษาแต่งตั้ง

5. สนับสนุน ส่งเสริมให้การบริหารด้านวิชาการของสถานศึกษา

6. ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

7. เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา กับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากร ของชุมชนและมีส่วนในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

3.1.9 คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ สถานศึกษา

สถานศึกษาดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาอยู่ภายใต้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา แต่งตั้งโดยผู้บังคับบัญชาเหนือสถานศึกษาขึ้นไปหนึ่งระดับ คณะกรรมการประกอบด้วย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นประธานกรรมการ
2. ผู้ช่วยบริหารที่ผู้บริหารสถานศึกษามอบหมาย เป็นรองประธาน

กรรมการ

3. หัวหน้าหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา เป็นกรรมการ
4. หัวหน้างานแนะแนว เป็นกรรมการ
5. หัวหน้างานวัดผลและประเมินผล เป็นกรรมการ
6. ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ เป็นกรรมการและเลขานุการ

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษา

1. วางแผนการดำเนินงานวิชาการ กำหนดสาระรายละเอียดของหลักสูตรระดับสถานศึกษา และแนวการจัดสัดส่วนสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาพเศรษฐกิจ สังคมศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาของท้องถิ่น

2. จัดทำคู่มือการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษานิเทศ กำกับ ติดตาม ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการแนะแนวให้สอดคล้องกัน และเป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนานุเคราะห์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล การแนะแนวให้เป็นที่ไปตามจุดหมาย และแนวทางการดำเนินการของหลักสูตร

4. ประสานความร่วมมือจากบุคคล หน่วยงาน องค์กรต่างๆ และชุมชนเพื่อให้การใช้หลักสูตรเป็นที่ไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ

5. ประชาสัมพันธ์หลักสูตรและการใช้หลักสูตรแก่นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลป้อนกลับจากฝ่ายต่างๆ มาพิจารณาเพื่อปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

6. ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้

7. ติดตามผลการเรียนของนักเรียน เปรียบเทียบ ระดับชั้น ระดับช่วงชั้น และระดับกลุ่มวิชาในแต่ละปีการศึกษา เพื่อปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาการดำเนินงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา

8. ตรวจสอบ ทบทวน ประเมินมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู และการบริหารหลักสูตรระดับสถานศึกษาในรอบปีที่ผ่านมา แล้วใช้ผลการประเมินเพื่อวางแผนการปฏิบัติงานของครู และการบริหารหลักสูตรการศึกษาต่อไป

คณะกรรมการระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีจำนวน 9 คณะ เรียกชื่อคณะอนุกรรมการตามชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ กลุ่ม ภาษาไทย กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มคณิตศาสตร์ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มศิลปะ กลุ่มการงาน อาชีพและเทคโนโลยี กลุ่มภาษาต่างประเทศ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน อยู่ภายใต้คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแต่งตั้งโดยผู้บริหารสถานศึกษา คณะอนุกรรมการแต่ละคณะประกอบด้วย

1. หัวหน้าหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา เป็นประธานอนุกรรมการ
2. ครู อาจารย์ทุกคนในหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา เป็นอนุกรรมการ
3. รองหัวหน้าหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ

ในกรณีที่สถานศึกษาไม่มีรองหัวหน้าหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา ให้ผู้บริหารสถานศึกษาพิจารณาแต่งตั้งผู้ที่เหมาะสมและในกรณีที่สถานศึกษาไม่ได้จัดกลุ่มวิชาตามชื่อกลุ่มวิชาของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้พิจารณากำหนดจำนวนคณะอนุกรรมการตามกลุ่มวิชาของสถานศึกษาให้อนุกรรมการมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

บทบาทหน้าที่ของอนุกรรมการระดับกลุ่มวิชา

1. กำหนดสัดส่วนสาระการเรียนรู้กลุ่มวิชาและพัฒนาหลักสูตรรายวิชาของกลุ่มวิชาในสาระการเรียนรู้พื้นฐาน และสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. ดำเนินการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด การวัดและประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แสดงความสามารถที่แท้จริงของนักเรียน
3. พัฒนาแผนการสอนรายวิชาที่เป็นมาตรฐานกลาง เพื่อให้ผู้สอนสามารถปรับใช้ตามความเหมาะสม และให้การสอนนำไปสู่การเรียนรู้มากที่สุด
4. พัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด
5. กำหนดแนวทางพัฒนาเครื่องมือและกำกับติดตามการดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชาที่กำหนด
6. วิเคราะห์พัฒนาการเรียนรู้นักเรียนเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม
7. ดำเนินการวิจัยการศึกษาในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการวัดและประเมินผล
8. วิจัยใน แลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน
9. รวบรวมข้อมูลเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรรายวิชาและการจัดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนตรวจสอบและประเมินการบริหารหลักสูตรรายวิชาและกลุ่มวิชาในภาคเรียนที่ผ่านมา และวางแผนพัฒนาการบริหารหลักสูตรในภาคเรียนต่อไป
10. รายงานผลการปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูอาจารย์ และผลการบริหารหลักสูตรของกลุ่มวิชา โดยเน้นผลที่เกิดกับผู้เรียนต่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้เกี่ยวข้อง
11. ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

(กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544:50-61)

3.2 การนิเทศ ติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตร

เนื่องจากการดำเนินการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีลักษณะเป็นกระบวนการวิจัยและพัฒนา (research and development) เพื่อนำข้อมูลจากผลการดำเนินการดังกล่าว มาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนและพัฒนาระบบการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ดังนั้นในการดำเนินการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการนิเทศ ติดตามและประเมินผลของการดำเนินงาน ซึ่งได้กำหนดกรอบแนวคิดและขอบข่ายการนิเทศ ดังนี้

กรอบแนวคิดการนิเทศ

1. ใช้ตัวชี้วัดสภาพความสำเร็จของการดำเนินการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นเป้าหมายในการนิเทศ
2. นิเทศแบบมีส่วนร่วม
3. นิเทศเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในภารกิจต่างๆ (7 ภารกิจ)
4. สำนวณสภาพข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา สำหรับการนิเทศเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

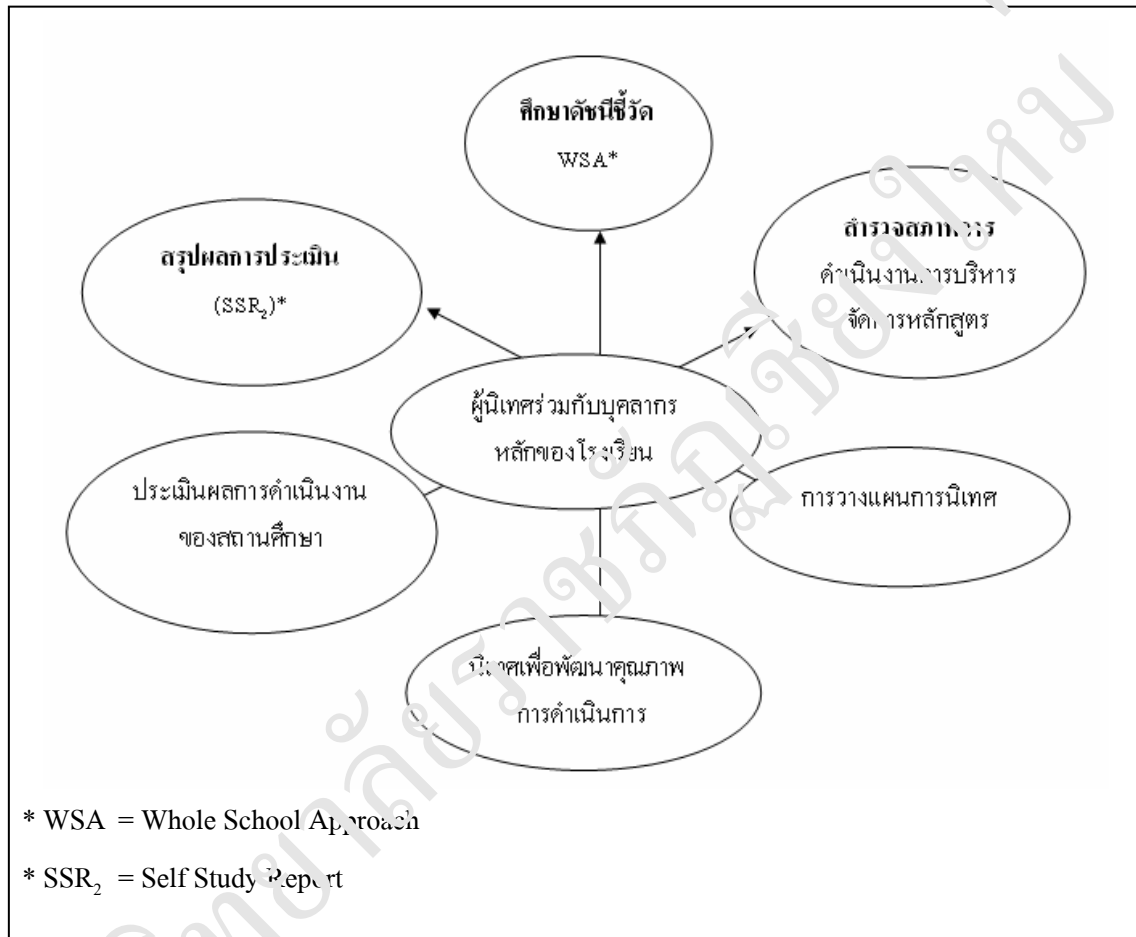
ขอบข่ายการนิเทศ

การกำหนดขอบข่ายการนิเทศ จะพิจารณาจากตัวชี้วัดสภาพความสำเร็จของการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยพิจารณาว่าตัวชี้วัดสภาพความสำเร็จได้คาดหวังว่าในการดำเนินการในแต่ละภารกิจที่ได้กำหนดไว้นั้นต้องการให้เกิดอะไรบ้างและเมื่อต้องการให้เกิดสิ่งต่างๆ เหล่านั้นแล้ว สถานศึกษาจะต้องมีการดำเนินการอย่างไรบ้าง

ดังนั้น ขอบข่ายการนิเทศ คือ สิ่งที่คุณนิเทศจะต้องไปให้คำแนะนำ คำปรึกษาและช่วยเหลือเพื่อให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในภารกิจต่างๆ ตามที่ได้กำหนดไว้

กระบวนการนิเทศ

จากกรอบแนวคิดการนิเทศดังกล่าว สามารถกำหนดขั้นตอนกระบวนการนิเทศได้ 7 ขั้นตอน ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ขั้นตอนกระบวนการนิเทศ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาตัวชี้วัดสภาพความสำเร็จของการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เนื่องจากการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีการกำหนดตัวชี้วัดสภาพความสำเร็จ ดังนั้นในการนิเทศ ติดตามผลและประเมินผล จึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดสภาพความสำเร็จ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการนิเทศ คณะผู้นิเทศจะต้องศึกษาวิเคราะห์ตัวชี้วัดสภาพความสำเร็จ รวมทั้งขอบข่ายการนิเทศด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน สภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน สภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในภารกิจ 7 ภารกิจตามที่ได้กำหนดไว้ เพื่อช่วยให้ทราบจุดอ่อน จุดแข็ง ของสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการนิเทศ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. สร้างเครื่องมือสำรวจสภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

คณะผู้นิเทศจัดทำเครื่องมือสำรวจสภาพการดำเนินการบริหารจัดการ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำเอาขอบข่ายการดำเนินการในแต่ละภารกิจที่กำหนดไว้ และได้มีการศึกษาวิเคราะห์แล้วในขั้นตอนที่ 1 มาจัดทำเป็นเครื่องมือในการสำรวจสภาพการ ดำเนินการของสถานศึกษา

2. ดำเนินการสำรวจสภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

คณะผู้นิเทศร่วมกับบุคลากรหลักของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถานศึกษา ดำเนินการสำรวจสภาพการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในแต่ละภารกิจ (7 ภารกิจ) ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การสำรวจโดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์ บุคคลต่างๆ เช่น ผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ด้วยระดมสมองจากการ ประชุมบุคลากรของสถานศึกษา การตรวจสอบเอกสาร หลักฐานต่างๆ

3. บันทึกผลการสำรวจสภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา

คณะผู้นิเทศและบุคลากรหลักของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถานศึกษา ประชุมร่วมกันเพื่อสรุปผลการสำรวจ เพื่อจำแนกสภาพการดำเนินการของสถานศึกษาในแต่ละ ภารกิจ (รวมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2544 : 59-61)

จากบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ในช่วงขั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 ซึ่งเป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ ผู้บริหาร สถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครอง ประชาชน ชุมชน กรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของสถานศึกษา กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กรรมการบริหารหลักสูตรและงาน วิชาการสถานศึกษา ตลอดจนผู้นิเทศติดตามผล ต่างมีบทบาทชัดเจนในการจัดทำและพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาได้สนใจที่จะศึกษาความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และปัญหา อุปสรรคในการเข้าร่วมจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาในช่วงขั้นที่ 3 นี้ ด้วยความถนัด ความสนใจของ ผู้เรียนเพิ่มขึ้นด้วย

4. การประเมินหลักสูตร

ได้มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ต่างๆ ดังนี้
กูด (Good,1973:209) ได้ให้ความหมายว่า การประเมินหลักสูตร คือ การประเมินผลของกิจกรรมการเรียนภายในขอบข่ายของการสอนที่เน้นเฉพาะจุดประสงค์ของการตัดสินใจในความถูกต้องของจุดมุ่งหมาย ความสัมพันธ์และความต่อเนื่องของเนื้อหาและผลสัมฤทธิ์ของวัตถุประสงค์เฉพาะ ซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจในการวางแผน การจัดโครงการ การดำเนินงาน และการหมุนเวียนของกิจกรรมโครงการต่างๆ ที่จะจัดให้มีขึ้น

สตัฟเฟิลบีมและคณะ (Stufflebeam et al,1971:128) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรว่า การประเมินหลักสูตร คือ กระบวนการหาข้อมูล เก็บข้อมูล เพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกที่ดีกว่าเดิม

สุมิตร คุณากร (อ้างใน วิสุทธิ เลิศปิติวาทย์,2541:198) กล่าวถึงการประเมินหลักสูตรไว้ว่า การประเมินหลักสูตร คือ การหาคำตอบว่าหลักสูตรต่างๆที่จัดตามที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมายหรือไม่มากนักน้อยเพียงใดและอะไรเป็นสาเหตุ การประเมินหลักสูตรเพื่อตัดสินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรนั้นมีขอบเขต รวมถึง 1) การวิเคราะห์ตัวหลักสูตร 2) การวิเคราะห์กระบวนการของการนำหลักสูตรไปใช้ 3) การวิเคราะห์สัมฤทธิ์ผลในการเรียนของนักเรียน 4) การวิเคราะห์โครงการประเมินหลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525:192) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรไว้ว่า การประเมินหลักสูตรเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตรโดยใช้ผลจากการวัดในแง่มุมต่างๆ ของสิ่งประเมินเพื่อนำมาพิจารณาร่วมกัน และสรุปว่าจะให้คุณค่าของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมานั้นว่าเป็นอย่างไร มีคุณภาพหรือไม่เพียงใด หรือได้ผลตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ มีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข

บุญชุม ศรีสะอาด (2546:95) กล่าวถึงการประเมินหลักสูตร หมายถึง การพิจารณาเปรียบเทียบตัดสินเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ ในระบบหลักสูตรว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร มีความสอดคล้องระหว่างมาตรฐานความมุ่งหวังและการปฏิบัติจริงเพียงใด หลักสูตรนั้นมีประสิทธิภาพเพียงใด มีผลกระทบอย่างไร ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ปรับปรุงหลักสูตรนั้นให้ดีขึ้น การพัฒนาหลักสูตรจะขาดการประเมินหลักสูตรไม่ได้เลย

จิตพิสัย เชื้อรัตนพงษ์ (2539:192) ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรว่า หมายถึง การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจเลือกหรือปัญหา เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขส่วนประกอบทุกส่วนของหลักสูตรให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น หรือตัดสินใจคุณค่าของหลักสูตรนั้นๆ

จากความหมายของการประเมินหลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า นักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความหมายแรกเป็นการให้ความหมายในแง่ที่เกี่ยวกับสิ่งที่ต่างทำการประเมินและความหมายที่สองจะให้นิยามของกระบวนการประเมินผล

จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

โดยทั่วไป การประเมินหลักสูตรใดๆ ก็ตาม จะมีจุดมุ่งหมายสำคัญๆ ล้าคล้ายคลึงกัน ดังนี้ คือ

1. เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขสิ่งบกพร่องที่พบในองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร การประเมินผลในลักษณะนี้มักจะดำเนินในช่วงที่การพัฒนาคอร์สยังค้างคาอยู่ เพื่อที่จะพิจารณาว่าองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร เช่น จุดหมาย โครงสร้าง เนื้อหา การวัดผล ฯลฯ มีความสอดคล้องและเหมาะสมหรือไม่ สามารถนำมาปฏิบัติในช่วงการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ หรือในขณะที่การใช้หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนกำลังดำเนินอยู่ได้มากนักน้อยเพียงใด ได้ผลเพียงใดและมีปัญหาอุปสรรคอะไร จะได้เป็นประโยชน์แก่นักพัฒนาหลักสูตรและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการปรับปรุงแก้ไของค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรให้มีคุณภาพดีขึ้นได้ทันที

2. เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขระบบบริหารหลักสูตร การนิเทศกำกับดูแลและการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การประเมินในลักษณะนี้จะดำเนินการในขณะที่มีการนำหลักสูตรไปใช้ จะช่วยปรับปรุงหลักสูตรให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหาร ควรใช้หลักสูตรต่อไปอีก หรือควรยกเลิกการใช้หลักสูตรเพียงบางส่วนหรือยกเลิกทั้งหมด การประเมินผลในลักษณะนี้จะดำเนินการหลังจากที่ใช้หลักสูตรไปแล้วระยะหนึ่ง แล้วจึงประเมินเพื่อสรุปผลตัดสินว่าหลักสูตรมีคุณภาพหรือไม่ดีบรรลุตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนดไว้มากนักน้อยเพียงใด สนองความต้องการของสังคมเพียงใดและเหมาะสมกับการนำไปใช้ต่อไปหรือไม่

4. เพื่อต้องการทราบคุณภาพของผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตของหลักสูตรว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามความมุ่งหวังของหลักสูตร หลังจากผ่านกระบวนการทางศึกษามาแล้วหรือไม่อย่างไร การประเมินผลในลักษณะนี้จะดำเนินการในขณะที่มีการนำหลักสูตรไปใช้ หรือหลังจากที่ใช้หลักสูตรไปแล้วระยะหนึ่งก็ได้

ความจำเป็นและประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร

การทำงานหรือทำกิจกรรมใดๆ ก็ตาม คนทุกคนย่อมหวังผลและอยากทราบผลของการกระทำ ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของคน ในทำนองเดียวกันการจัดทำหลักสูตรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรก็ย่อมต้องการทราบคุณภาพของหลักสูตรว่าดี เหมาะสมหรือไม่ นอกจากนั้นยังมีความจำเป็นด้านอื่นๆ อีก กล่าวคือ

1. การดำเนินการสร้าง การบริหาร การใช้และการประเมินผลหลักสูตร เป็นเรื่องของการตัดสินใจโดยบุคคล กลุ่มคน ในขณะหนึ่ง ช่วงเวลาหนึ่ง การตัดสินใจดังกล่าวอาจไม่เหมาะสมหรือผิดพลาดได้ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ หลายเรื่อง เช่น กฎหมาย แผนพัฒนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ปรัชญา ภูมิทางจิตวิทยา ค่านิยม ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องเชิงแนวคิดและการปฏิบัติที่มีความซับซ้อนอยู่มาก

2. หลักสูตรเป็นสิ่งที่จัดสร้างขึ้นเพื่อพัฒนาบุคคลหลายระดับอายุ หลายระดับความรู้หลายกลุ่มคน ซึ่งมีความแตกต่างกันอยู่แล้วโดยธรรมชาติ การปฏิบัติงานกับกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันย่อมมีปัญหาและอุปสรรคไม่มากนัก

3. การดำเนินการใช้หลักสูตร ย่อมมีผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจสังคม การเมือง และการปกครองของประเทศ กล่าวคือ ใช้งบประมาณ ต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากหน่วยงาน องค์กรอื่นและบุคลากรฝ่ายอื่นๆ ด้วย ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของฝ่ายรับผิดชอบหลักสูตรจะต้องรายงานผลการดำเนินงานให้ฝ่ายอื่นๆ ทราบ เพื่อให้เกิดการยอมรับ เพื่อให้ความสนับสนุน หรือเพื่อให้ทุนอุดหนุนต่อไป

4. การจัดการศึกษา ถือว่าเป็นการลงทุนประเภทหนึ่ง คือ ใช้งบประมาณเพื่อการศึกษาในแต่ละปีเป็นจำนวนมิใช่น้อย ทั้งรัฐและเอกชนจึงต้องการทราบความคุ้มค่าของการลงทุนและจะได้ตัดสินใจดำเนินการต่อไป

สิ่งที่ควรประเมินในเรื่องหลักสูตร

1. การประเมินเอกสารหลักสูตร

เป็นการตรวจสอบคุณภาพขององค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรว่าจุดหมาย จุดประสงค์ โครงสร้าง เนื้อหาสาระและวิธีการวัดและประเมินผล นักเรียนมีความสอดคล้องเหมาะสม ครอบคลุม และถูกต้องตามหลักการการพัฒนาหลักสูตรหรือไม่เพียงใด ภาษาที่ใช้สามารถสื่อให้เข้าใจและมีความชัดเจนในการนำไปสู่การปฏิบัติหรือไม่ หลักสูตรที่สร้างขึ้นเหมาะสมกับกับผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ และสามารถสนองความต้องการของสังคมและผู้เรียนมากน้อยเพียงใด การประเมินเอกสารหลักสูตรมักใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

และใช้วิธีให้ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องดำเนินการประเมิน นอกจากนี้ยังสามารถใช้วิธีอื่นๆ เช่น การใช้การสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม โดยกำหนดรายการและระดับที่ต้องการประเมิน เป็นต้น

2. การประเมินการใช้หลักสูตร

เป็นการตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีกับสถานการณ์จริงเพียงใด การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรทำอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรในการใช้หลักสูตร เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น และสามารถนำหลักสูตรไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล วิธีการประเมินอาจจะใช้การสังเกต สัมภาษณ์และส่งแบบสอบถามให้ผู้รู้ คือ ครูผู้สอน ผู้เรียน ผู้บริหาร ผู้ปกครอง เป็นต้น การประเมินการใช้ หลักสูตรอาจประเมินการใช้หลักสูตรทั้งหมดก็ได้ เช่น การประเมินการใช้หลักสูตรวิชาคณิตศาสตร์และการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร หรืออาจจะประเมินเพียงบางส่วนของการใช้หลักสูตรก็ได้ เช่น ประเมินเฉพาะประสิทธิภาพ การสอนของอาจารย์หรือบรรยากาศการเรียนการสอนในชั้นเรียน เป็นต้น

3. การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร

เป็นการตรวจสอบสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วยสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการ (Academic Achievement) ได้แก่ ความรู้ ความสามารถในการวิชาการต่างๆ ที่เรียน และสัมฤทธิ์ผลที่ไม่ใช่ทางวิชาการ (Non Academic Achievement) ได้แก่ บุคลิกภาพ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ เป็นต้น การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรนั้นนอกจากจะประเมินผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่แล้วยังควรติดตามผลความสำเร็จของผู้สำเร็จการศึกษาว่าสามารถนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนไปใช้ในการปฏิบัติงานและประสบความสำเร็จในการทำงานหรือศึกษาต่อหรือไม่ เพียงใด มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะแก้ปัญหาและปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้ดีหรือไม่ โดยติดตามสอบถามจากผู้รู้ คือ ผู้สำเร็จการศึกษา นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการ ซึ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การส่งแบบสอบถาม เป็นต้น

4. การประเมินระบบหลักสูตร

ในการประเมินหลักสูตร หากประเมินในแต่ละส่วน อาจทำให้มองเห็นภาพรวมไม่ชัดเจน ไม่ถูกต้อง จึงควรมีการประเมินหลักสูตรทั้งระบบพร้อมกันไป เพราะการประเมินเอกสารหลักสูตร การประเมินการใช้หลักสูตร และการประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร เป็นสิ่งที่สัมพันธ์เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ปัญหาในการประเมินหลักสูตร

1. ปัญหาด้านเวลา การกำหนดเวลาไม่เหมาะสม
2. ปัญหาด้านความเชี่ยวชาญของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร
3. ผู้ประเมินหรือผู้ที่เกี่ยวข้องมีความกลัวเกี่ยวกับผลการประเมิน
4. ปัญหาด้านวิธีการประเมิน
5. ปัญหาด้านเกณฑ์การประเมิน
6. ปัญหาด้านการวางแผนการประเมินหลักสูตร
7. ขาดความมุ่งมั่นที่จะนำผลจากการประเมินไปใช้
8. ปัญหาด้านการประเมินหลักสูตรทั้งระบบ
9. ปัญหาด้านการประเมินหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

การประเมินหลังการใช้หลักสูตร

หลังจากหลักสูตรได้นำไปดำเนินการใช้และมีการประเมินผลหลักสูตรขณะดำเนินการตามระยะเวลาที่กำหนดไว้จนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินกิจกรรมของหลักสูตรแล้ว ก็มีความจำเป็นที่ต้องทำการประเมินผลหลักสูตรอีกครั้ง เพื่อให้รู้จุดแข็งต่างๆ เกี่ยวกับหลักสูตรทั้งหมดในภาพรวมว่าผลการใช้หลักสูตรเป็นอย่างไร ก่อให้เกิดผลอันใดตามมาหรือไม่ ซึ่งก็จะเป็นการประเมินผลหลักสูตรแบบสรุปรวบรวมยอดหรือการประเมินผลหลักสูตรหลังดำเนินการ โดยจะได้กล่าวตามลำดับดังนี้

1. ความหมายและลักษณะการประเมินหลังการใช้หลักสูตร
2. วัตถุประสงค์ของการประเมินหลักสูตรหลังดำเนินการ
3. เทคนิคและวิธีการประเมินหลังการใช้หลักสูตร

ความหมายและลักษณะการประเมินหลังการใช้หลักสูตร

การประเมินผลหลักสูตรหลังดำเนินการ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Post Evaluation” หรือ “Summative Evaluation” หรือ “Impact Evaluation” แต่ไม่ว่าจะใช้คำใดก็ตาม การประเมินผลหลักสูตรหลังการใช้หรือหลังดำเนินการ คือ การประเมินภายหลังจากได้นำหลักสูตรไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายครบวงจร หรือตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ การใช้หลักสูตรแต่ละหลักสูตรใช้เวลาไม่น้อยแตกต่างกัน เช่น หลักสูตรระดับประถมศึกษา ใช้เวลา 6 ปี หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย 6 ปี

การประเมินหลังการใช้หลักสูตร อาจแยกทำได้เป็น 2 ระยะ กล่าวคือ ภายหลังจากหลักสูตรดำเนินงานเสร็จสิ้น ก็ทำการประเมินทันที หรือทั้งช่วงการประเมินออกไประยะหนึ่งแล้วจึงค่อยทำการประเมิน นอกจากนั้นก็อาจใช้ทั้งสองลักษณะร่วมกัน คือ ทำการประเมินทั้งภายหลัง

หลักสูตรเสร็จสิ้นทันที และทั้งช่วงระยะเวลาการประเมินออกไปตามความเหมาะสม แล้วใช้ข้อมูลจาก 2 ส่วนประกอบกัน ซึ่งการประเมินทั้ง 2 ลักษณะมีวัตถุประสงค์และเทคนิควิธีการประเมินค่อนข้างแตกต่างกัน โดยจะได้กล่าวถึงต่อไปตามลำดับ

วัตถุประสงค์ของการประเมินหลักสูตรหลังดำเนินการ

การประเมินผลหลักสูตรหลังดำเนินการหรือการประเมินหลักสูตรเมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญๆ 4 ประการ ได้แก่

1. เพื่อให้รู้ว่าการดำเนินงานของหลักสูตรที่ผ่านมาทั้งหมด ได้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ตั้งแต่ในขั้นการออกแบบวางแผนเริ่มแรกหรือไม่ เพียงใด
2. เพื่อจะรู้ว่าผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของหลักสูตรนั้น ทรัพยากรในการดำเนินงานไปมากน้อยเพียงใด คุ่มค่าหรือไม่กับทรัพยากรที่ต้องสูญเสียไป และผลที่ได้จากหลักสูตรเพียงพอกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับบริการจากหลักสูตรหรือไม่
3. เพื่อที่จะรู้ว่าผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของหลักสูตรนั้นเป็นผลที่แท้จริงจากการดำเนินหลักสูตรโดยตรงหรือไม่ และมีผลอันใดที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากหลักสูตรไปทำให้เกิดขึ้นโดยมิได้มุ่งหวัง หรือต้องการให้เกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่า ผลกระทบหรือผลข้างเคียง
4. เพื่อประเมินองค์ประกอบด้านต่างๆ ของหลักสูตรทั้งหมด ส่วนใหญ่จะทำการประเมินด้านสถานะแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Product) ของหลักสูตร

จากวัตถุประสงค์ทั้งสี่ประการนี้ เมื่อผู้ประเมินสามารถหาคำตอบให้ได้แล้ว ก็จะนำไปสู่การตัดสินใจว่าผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบหลักสูตรในการขยายผลการใช้หรือยกเลิกการใช้หลักสูตรดังกล่าวต่อไป

เทคนิคและวิธีการประเมินหลังการใช้หลักสูตร

การประเมินผลหลังดำเนินการใช้หลักสูตร มีเทคนิควิธีการประเมิน 4 วิธีใหญ่ ๆ คือ

1. การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร

การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร คือ การประเมินเพื่อจะรู้ว่าหลักสูตรได้รับผลตามที่ต้องการหรือไม่ ทั้งนี้โดยยึดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นตัวเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ของหลักสูตรทุกๆ ระดับมุ่งไปยังผลที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมการบริหารหลักสูตรด้านต่างๆ อันเป็นขั้นตอนของการใช้หลักสูตรด้านต่างๆ อันเป็นขั้นตอนของการใช้หลักสูตร ก็ล้วนแต่มุ่งไปยังผลที่จะเกิดขึ้นที่ตัวผู้เรียนทั้งสิ้น ดังนั้นการประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร ก็คือการประเมินผลที่เกิดขึ้นที่ตัวผู้เรียนหรือความสำเร็จของตัวผู้เรียนว่าสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมากน้อยเพียงใด

ความสำเร็จของตัวผู้เรียนหรือสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน ประกอบด้วยสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการ (Academic Achievement) ได้แก่ ความรู้ ความสามารถในการวิชาการต่างๆ ที่เรียน และสัมฤทธิ์ผลที่ไม่ใช่ทางวิชาการ (Non Academic Achievement) ได้แก่ บุคลิกภาพ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ เป็นต้น (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539:196) นอกจากนี้สัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนอาจแบ่งจุดมุ่งหมายทางการศึกษาตามแนวคิดของ บลูม และคณะ (Bloom et al, 1972) ซึ่งจำแนกจุดมุ่งหมายทางการศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านสติปัญญา (Cognitive Domain) ด้านความรู้สึก (Affective Domain) และด้านทักษะกลไก (Psychomotor Domain) เกือบมาวัดด้านสติปัญญา ได้แก่ แบบทดสอบ ด้านความรู้สึก ได้แก่ แบบวัดทัศนคติ ความสนใจ แรงจูงใจ ความนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง ด้านทักษะกลไก ได้แก่ การวัดการปฏิบัติจริงและในสภาพแวดล้อมจำลอง เป็นต้น

การประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรนี้ นอกจากจะประเมินผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่แล้วอาจติดตามผลความก้าวหน้าของผู้สำเร็จการศึกษาว่าสามารถนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนไปใช้ในการปฏิบัติงานและประสบความสำเร็จในการทำงาน หรือศึกษาต่อหรือไม่ เพียงใด มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะแก้ปัญหาและปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้ดีหรือไม่ โดยติดตามสอบถามจากผู้เรียน ผู้สำเร็จการศึกษา นายจ้างหรือเจ้าของประกอบการ ซึ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การส่งแบบสอบถาม เป็นต้น

การประเมินหลักสูตรนั้นเป็นหัวใจสำคัญในการที่จะปรับปรุงหรือพัฒนาซึ่งจะต้องประเมินจากผู้เกี่ยวข้องกับผู้จัดทำหลักสูตรหลายฝ่าย ซึ่งผู้ศึกษาจะศึกษาการประเมิน 4 ด้าน คือ ประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร ประเมินวิเคราะห์ค่าใช้จ่าย ประเมินผลกระทบและการประเมินหลักสูตรทั้งระบบ

2. การวิเคราะห์ค่าใช้จ่าย

การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายมีวิธีวิเคราะห์ที่สำคัญอยู่ 3 วิธี คือ

2.1 การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและประสิทธิผลของหลักสูตร (Cost-Effectiveness analysis)

เป็นการวิเคราะห์ที่ใช้ประเมินหลักสูตรต่างๆ โดยดูจากค่าใช้จ่ายในการลงทุนที่เสียไป เปรียบเทียบกับผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือหลักสูตร เทคนิคการวิเคราะห์นี้ ใช้ในการประเมินเพื่อเปรียบเทียบโครงการหรือหลักสูตรต่างๆ ที่มีวัตถุประสงค์เหมือนกัน และสามารถวัดตัวแปรร่วมกันในการวัดประสิทธิผลที่เกิดจากหลักสูตรเหล่านี้ได้ โดยหลักสูตรที่มีประสิทธิผลเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายดีที่สุด จะเป็นหลักสูตรที่สามารถดำเนินการให้ได้ผลดีกว่า แต่เสียต้นทุนค่าใช้จ่ายเท่ากับหลักสูตรอื่นๆ หรือมีละนั้นก็จะเป็นหลักสูตรที่ให้ผลเท่ากับหลักสูตรที่ให้ผลเท่ากับหลักสูตรอื่นๆ แต่เสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า

2.2 การวิเคราะห์ค่าใช้จ่าย ผลตอบแทนหรือผลกำไรจากการลงทุน (Cost-Benefit Analysis)

เป็นการวิเคราะห์ที่ใช้ประเมินโครงการ โดยดูต้นทุนค่าใช้จ่ายเปรียบเทียบกับผลที่เกิดขึ้น ซึ่งวัดในรูปของตัวเงิน เช่น วัดในรูปของรายได้ที่เกิดจากการนำความรู้ที่ได้จากโครงการไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพการงาน เป็นต้น

2.3 การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและประสิทธิผลของหลักสูตร (Cost-Utility Analysis)

เป็นการประเมินโครงการโดยดูค่าใช้จ่ายเปรียบเทียบกับคุณค่าของผลที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยเป็นการประเมินคุณค่าตามความคิดเห็นของผู้ประเมินหรือกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูล

3. การประเมินผลกระทบ

การประเมินผลกระทบของหลักสูตร เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลสรุปเมื่อสิ้นสุดการใช้หลักสูตรในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง และผลกระทบที่แท้จริงจะต้องสัมพันธ์กับผลผลิตที่ได้รับจากหลักสูตรด้วย ดังที่ เกรป (Grabe บ้างเอ. คัลคัสรี ปาณะกุล, 2545:107) ได้จำแนกผลของโครงการออกเป็น 3 ประเภท คือ ผลผลิต ผลที่ได้รับและผลกระทบ โดยใช้ระยะเวลาของการดำเนินงานเป็นหลักดังรายละเอียดต่อไปนี้

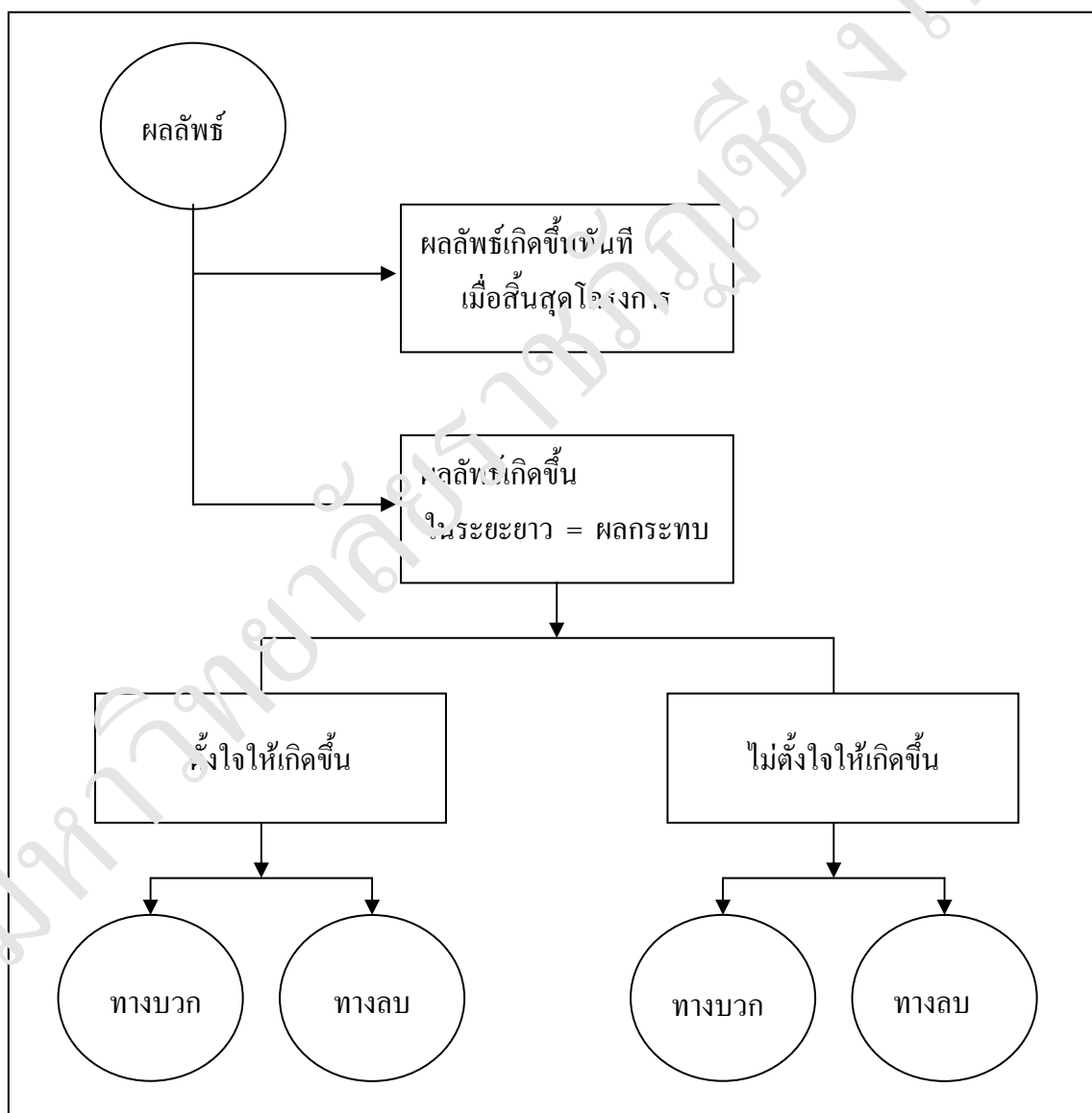
ผลผลิต (Output) เป็นผลของโครงการในช่วงเวลาที่มีการดำเนินโครงการเสร็จสิ้นลง ตัวอย่างเช่น ผลของโครงการ อ่านออกเขียนได้ หมายถึง จำนวนผู้เรียนได้ลงทะเบียนไว้ อัตราการมาเรียน คะแนนที่วัดผลก่อนเรียนและหลังเรียนในแต่ละหน่วยที่มีการเรียนการสอน ซึ่งผลดังกล่าวจะเน้นว่ามีอะไรเกิดขึ้นกับผู้เรียนในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย มากกว่าจะวัดว่ามีอะไรเกิดขึ้นจากโครงการบ้าง

ผลที่ได้รับ (Effect) เป็นผลของโครงการในช่วงเวลาที่ห่างออกไป ตัวอย่างเช่น ผลของโครงการอ่านออกเขียนได้ หมายถึง จำนวนหรืออัตราของคนที่มีความสามารถในการอ่านเพิ่มขึ้น การเริ่มอ่านหนังสือพิมพ์ การเริ่มอ่านหนังสือคู่มือการเกษตร การอ่านหนังสือให้ลูกฟังและลักษณะอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นว่า การที่ประชาชนเข้าร่วมในโครงการจะทำให้เขาพัฒนาไปในทิศทางตามที่กำหนดไว้ในโครงการ

ผลกระทบ (Impact) เป็นผลของโครงการในช่วงระยะเวลาที่จะยาวนานออกไป บางครั้งผลกระทบดังกล่าวจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อโครงการได้เสร็จสิ้นลงไปแล้ว และเป็นผลของโครงการที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคลและชุมชน ตัวอย่างของโครงการอ่านออกเขียนได้ เช่น การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการปฏิบัติงานทางการเกษตร ซึ่งมีผลมาจากการอ่านเอกสารหรือหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมเป็นผลมา

จากการฝึกอบรม หรือการแนะนำให้มีการรวมกลุ่มกัน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าผลกระทบของโครงการจะปรากฏออกมาในด้านเศรษฐกิจ สังคม การประกอบอาชีพ การย้ายถิ่น อุปนิสัยและสภาพจิตใจของบุคคลและชุมชน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2528:41-46) ได้ให้ความหมายของผลกระทบว่า หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นในระยะยาว ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่มุ่งมันต้องการให้เกิดขึ้นหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจ นอกจากนี้ผลกระทบยังแบ่งตามทิศทางเป็นผลกระทบทางบวกกับผลกระทบทางลบ โดยสรุปความหมายและประเภทของผลกระทบ แสดงดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 แสดงความหมายและประเภทการประเมินผลกระทบของโครงการ

ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2528:4)

วิธีการประเมินผลกระทบของโครงการ

ในการศึกษาหรือประเมินผลกระทบของโครงการนั้น นิยมใช้วิธีการหนึ่งคือการติดตามผล (Follow-Up Study or Tracer Study) โดยมีขั้นตอน ดังนี้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2528: 44)

1. นิยามให้ชัดเจนว่า ผลกระทบที่ต้องการติดตามคืออะไร ในการประเมินผลกระทบของโครงการมักกำหนดจากอุดมการณ์หรือเป้าหมาย
2. หาวิธีการวัดที่ได้มาตรฐาน โดยตรวจสอบว่ามีวิธีวัดที่มาตรฐานหรือไม่อย่างไร ผลกระทบของโครงการในการวิเคราะห์ต้นทุนกำไร สามารถวิเคราะห์ได้เป็นอย่างดี ส่วนผลกระทบเกี่ยวกับสังคมและการศึกษานั้น มักไม่มีเทคนิคโดยเฉพาะ
3. ประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมไว้ได้ เพื่อให้ได้สารสนเทศเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการ
4. ลงสรุปเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการในเชิงบรรยายสภาพเหตุผลที่เป็นไปได้ โดยมีต้องระบุอย่างแน่ชัดว่าเป็นเหตุเป็นผลอย่างแท้จริง กล่าวคือ เป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการเพื่อให้ผู้อ่านเป็นผู้พิจารณาตัดสินว่าผลนั้นสมเหตุสมผลเพียงไร

สรุปได้ว่า การประเมินผลกระทบของโครงการเป็นการศึกษาผลของโครงการที่เกิดขึ้นเมื่อโครงการได้แล้วเสร็จไปช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทางตรงหรือทางอ้อม ทั้งนี้ผลที่เกิดขึ้นภายหลังจะต้องสัมพันธ์กับผลผลิต ต้องสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ทั่วไปของโครงการด้วย และผลอื่นๆที่เกิดขึ้นจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในส่วนบุคคลและชุมชนหรือสังคม

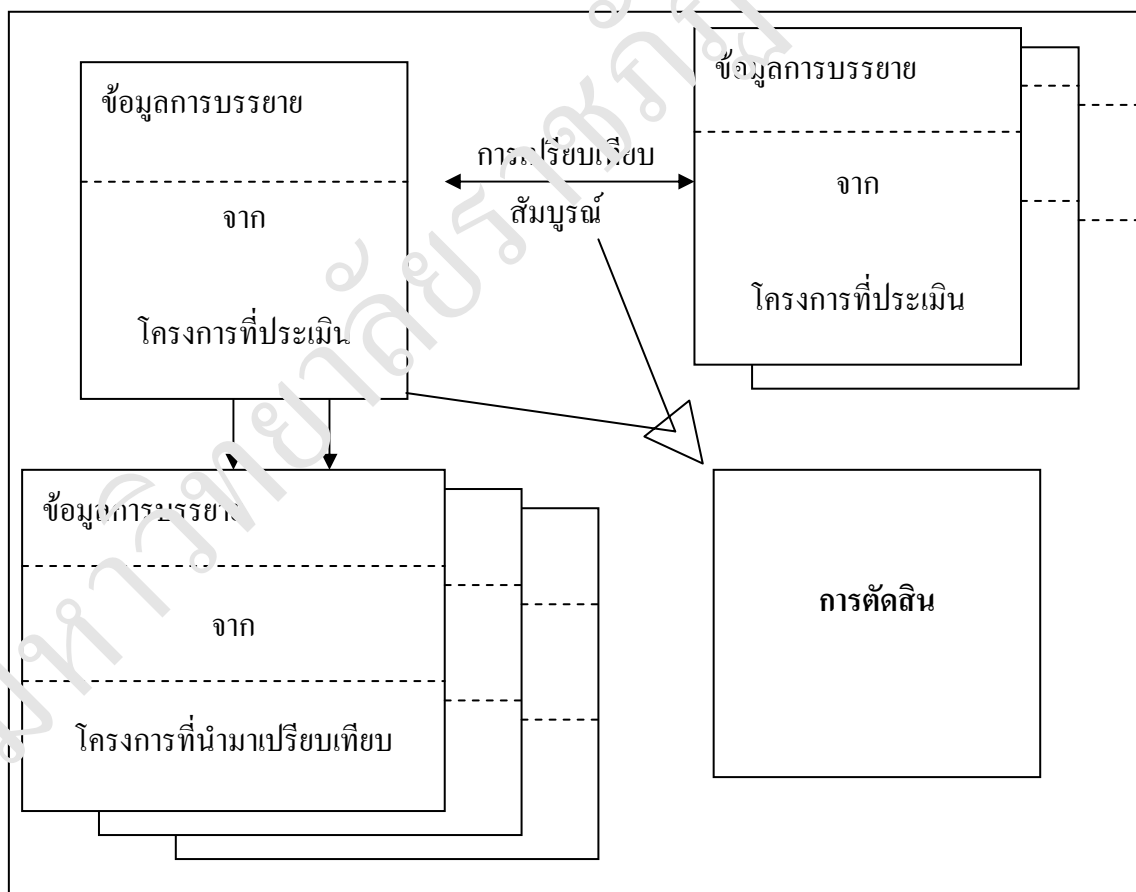
ตัวแปรและเกณฑ์ในการประเมินผลกระทบโครงการ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การประเมินผลกระทบ เป็นการพิจารณาผลสุดท้ายของโครงการหรือเมื่อโครงการสิ้นสุดลงแล้วและเป้าหมายของการประเมินเน้นการจัดหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ให้ผู้กำหนดนโยบายใช้ในการตัดสินใจ ซึ่งจะประกอบด้วยข้อมูลสำคัญ 5 ส่วน คือ

1. ข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจว่าโครงการควรจะเป็นอย่างไรต่อไป
2. ตัวบ่งชี้ว่าทางเลือกใดได้ผลที่สุด เมื่อค่าใช้จ่ายเท่ากัน
3. ข้อมูลเกี่ยวกับส่วนประกอบของแต่ละโครงการ เพื่อทำให้โครงการได้ผลมากที่สุดโดยใช้ค่าใช้จ่ายที่มีอยู่
4. ข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติของบุคคล เพื่อว่าผู้มีอำนาจจะได้ใช้ตัดสินใจกำหนดบุคคลที่เหมาะสมเพื่อทำงานแต่ละโครงการ

5. ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีใหม่ๆ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างเกณฑ์เพื่อพิจารณาว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่ ควรจะพิจารณาว่าใครบ้างได้รับประโยชน์จากโครงการ อีกประการหนึ่งการประเมินผลกระทบ อาจพิจารณาในอีกลักษณะหนึ่งได้ว่าเป็นการพิจารณาผลของโครงการในแนวกว้าง ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับผลของโครงการ แต่พิจารณาว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลต่อผู้อื่นอย่างไร โดยเฉพาะ โครงการที่ฝึกอบรมคนเพื่อไปปฏิบัติงานอีกทอดหนึ่ง

ในการตัดสินใจใดๆ จำเป็นต้องมีมาตรฐานเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการสรุป ซึ่งมาตรฐานไม่จำเป็นต้องกำหนดตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับหลายสิ่ง เช่น บุคคล เวลา สถานที่ และกลุ่มเป้าหมายสิ่งทีคาดหวังอาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อเวลาและสถานที่เปลี่ยน นั่นคือ เกณฑ์หรือมาตรฐานก็จะต้องเปลี่ยนไปด้วยการพิจารณาตัดสินคุณค่าของโครงการ อาจพิจารณาใช้เกณฑ์มาตรฐานได้ 2 ลักษณะ แสดงดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 แสดงกระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการ

ที่มา : อังโน ศักดิ์ศรี ปาณะกุล (2545:110)

จากภาพประกอบจะเห็นได้ว่า การกำหนดมาตรฐานเพื่อใช้เป็นเกณฑ์การตัดสินโครงการแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ เกณฑ์มาตรฐานสัมบูรณ์และเกณฑ์มาตรฐานสัมพัทธ์

1. เกณฑ์มาตรฐานสัมบูรณ์ หรือเกณฑ์มาตรฐานแห่งความเป็นเลิศ (Absolute Standard or Standard of Excellence) เป็นการกำหนดโดยใช้หลักการและเหตุผลโดยพิจารณาข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่จริงมีอยู่หลายระดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคคลที่คิดเกณฑ์หรือลักษณะชมชนความเห็นของบุคคลและกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ในสังคม สามารถนำมาเป็นแนวทางที่เป็นมาตรฐานในการนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจ

2. เกณฑ์มาตรฐานสัมพัทธ์ (Relative Standard) เป็นเกณฑ์มาตรฐานที่ได้จากข้อมูลโครงการอื่นที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งถือว่าเป็นโครงการเกณฑ์เพื่อสรุปว่าโครงการใดดีกว่ากัน การเปรียบเทียบจะต้องพิจารณาลักษณะต่างๆ ภายในตัวโครงการ

นอกจากนี้ การใช้เกณฑ์เพื่อเปรียบเทียบความก้าวหน้าของผลการดำเนินงานในโครงการวิธีที่สามารถทำได้ คือ การเปรียบเทียบผลการวัดก่อนและหลังการดำเนินโครงการ หรือใช้ผลการประเมินก่อนเริ่มโครงการเปรียบเทียบตนเอง อย่างไรก็ตามการเปรียบเทียบและตัดสินโครงการ แนวปฏิบัติควรจะได้มีการบรรจบมาของโครงการ โดยหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ เช่น ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการและผลที่ได้รับ และหาความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังและสิ่งที่เกิดขึ้นจริงด้วย

เกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาในการประเมินโครงการ โดยทั่วไปแล้ว สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการพิจารณาการประเมินโครงการที่พิจารณาเป้าหมายและวัตถุประสงค์เป็นหลักนั้น จะต้องกำหนดเกณฑ์ให้เป็นแนวทางในการพิจารณาว่าจะประเมินด้านใดบ้าง ซึ่งมีผู้กำหนดไว้ต่างกัน ดังเช่น ฮาเยส (Hayes) ได้กำหนดไว้ 2 ประการด้วยกัน

1. การประเมินโดยพิจารณาผลที่เกิดขึ้นโดยตรง (First Approach Evaluation) เป็นการพิจารณาผลที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากโครงการนั้นๆ โดยตรง เช่น การประเมินโครงการใช้ปุ๋ย ผลผลิตต่อไร่ที่สูงขึ้น ถือเป็นผลประโยชน์โดยตรง

2. การประเมินผลสืบเนื่องหรือผลกระทบโครงการ (Socio-Psychological Evaluation) เป็นการพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปอีก นอกเหนือจากผลประโยชน์โดยตรงของโครงการ และจะรวมถึงผลกระทบที่ไม่พึงปรารถนาและที่ไม่ได้คาดคิดไว้ด้วย เช่น การประเมินโครงการใช้ปุ๋ยอันเดียวกับข้อที่ 1 การรู้จักเทคนิคการเพาะปลูกใหม่ๆ ทักษะที่ดีต่อการเพาะปลูก ทำให้ขวัญและกำลังใจของเกษตรกรดีขึ้น เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาภายหลัง

เกี่ยวกับการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินโครงการนั้น ผู้ประเมินจะต้องกำหนดรายละเอียดของตัวแปรที่จะศึกษาก่อนว่าจะศึกษาด้านใดบ้าง เช่น ปัจจัยป้อน กระบวนการดำเนินงาน ผลผลิตที่ได้รับและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในส่วนของการประเมินผลกระทบของโครงการโดยทั่วไป ตัวแปรที่กำหนดขึ้นส่วนหนึ่งมาจากเป้าประสงค์ของโครงการ และผลที่เกิดขึ้นจะต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับผลผลิตของโครงการที่เกิดขึ้นก่อนด้วย

สำหรับตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมิน จะขึ้นอยู่กับระดับของสิ่งที่เราจะศึกษา และเกณฑ์ที่จะกำหนดระดับของตัวชี้วัดจะต้องพิจารณาว่าการประเมินในแต่ละตัวแปรอยู่ในระดับบุคคล ชุมชน สังคม หรือระดับประเทศ Grabe (อ้างในศักดิ์ศรี ปาณะกุล, 2545:112) เพราะเกณฑ์ในแต่ละระดับนั้นจะมีความเข้มมากน้อยแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม

โบล่า (Bhola, 1979:56) ได้กล่าวว่า ตัวชี้วัดที่กำหนดขึ้นอาจมาจากทฤษฎีที่มีอยู่และบางอย่างกำหนดจากเกณฑ์ปกติของสังคม หรือวัฒนธรรมของแต่ละสังคม หรือท้องถิ่นนั้นๆ ก็ได้ ตัวอย่างการประเมินโครงการอ่านออกเขียนได้ ได้กำหนดวัดตัวแปรของผลที่เกิดขึ้นมีดังนี้ (Bhola, 1979:40)

1. เกี่ยวกับบุคคล ได้แก่
  - 1.1 การอ่านออกเขียนได้
  - 1.2 การผลิตที่ดี
  - 1.3 สุขภาพสมบูรณ์
  - 1.4 มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม
  - 1.5 สามารถรับข่าวสารใช้ข้อมูลและรับการศึกษาต่างๆ ไปได้
  - 1.6 มีทัศนคติที่ดีต่อการบริโภคและการลงทุน
2. เกี่ยวกับสถาบัน ได้แก่
  - 2.1 แบบแผนและสมัชชา
  - 2.2 โครงสร้างและหน้าที่
  - 2.3 ความรับผิดชอบ
3. เกี่ยวกับชุมชน ได้แก่
  - 3.1 การเกาะกลุ่ม ความเหนียวแน่นของกลุ่ม ความสามัคคี
  - 3.2 ความสะอาด สุขภาพอนามัย
  - 3.3 การจัดสภาพที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อื่นๆ

ส่วนตัวชี้วัดขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (Unesco) ในเรื่องนี้ แบ่งออกเป็น 7 ด้าน คือ (Bhola,1979:37-59)

1. ตัวบ่งชี้พื้นฐาน ได้แก่
  - 1.1 อัตราส่วนของผู้เข้าเรียน ผู้สำเร็จ การคงอยู่ของผู้รู้หนังสือ ฯลฯ
2. ตัวบ่งชี้การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่
  - 2.1 การเพิ่มผลผลิตต่อหัว
  - 2.2 คุณภาพการผลิต
  - 2.3 รายได้ที่เพิ่มขึ้น
  - 2.4 การเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้านเศรษฐกิจและสังคม
3. ทัศนคติต่อการศึกษา ได้แก่
  - 3.1 อัตราส่งของเด็กในวัยเรียนกับผู้เข้าโรงเรียนจริง
  - 3.2 อัตราส่วนของเด็กที่ออกกลางคันกับผู้จบการศึกษาแต่ละระดับ
4. สมรรถภาพในวิชาชีพ ได้แก่
  - 4.1 การยอมรับในกิจกรรมใหม่ๆ
  - 4.2 ระดับของการรับรู้และวิธีการที่ได้รับจากโครงการ
  - 4.3 การเพิ่มจำนวนของความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลง
5. ความเข้มแข็งต่อวิธีการของสื่อมวลชน ได้แก่
  - 5.1 การเป็นเจ้าของวิทยุและโทรทัศน์
  - 5.2 ความเข้าใจในรายการทางด้านการศึกษา
6. สุขภาพอนามัยและสวัสดิภาพ ได้แก่
  - 6.1 การคงอยู่และแสวงหาความรู้ด้านสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยที่อาศัย
  - 6.2 การคงอยู่และแสวงหาความรู้ด้านสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยในที่ทำงาน
7. การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการลงทุน ได้แก่
  - 7.1 ค่าใช้จ่ายต่อหัวในการลงทุนของโครงการ

จากการที่ได้ศึกษาเกณฑ์และตัวชี้วัดเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบของโครงการ สรุปได้ว่าเกณฑ์และตัวชี้วัดที่กำหนดขึ้นเป็นมาตรฐานนั้น จะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสภาพของโครงการ เวลา สถานที่ และชนิดของกลุ่มเป้าหมายแต่ละระดับ สิ่งที่กำหนดหรือคาดหวังไว้ อาจจะต้องเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมดังกล่าว ดังนั้น การประเมินผลกระทบของโครงการสามารถทำได้ โดยอาศัยเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการที่มีอยู่แล้ว กำหนดตัวแปรและเกณฑ์เพื่อใช้เป็นเครื่องชี้วัด โดยอาศัยผลการศึกษามีอยู่จากเอกสารและรายงานและความเป็นจริง ผู้เชี่ยวชาญกับผู้รับผิดชอบโครงการเพิ่มเติม ส่วนวิธีการวัด สามารถใช้การทดสอบ การสัมภาษณ์ และการสังเกตเพิ่มเติมด้วย

4. การประเมินหลักสูตรทั้งระบบ

เมื่อการใช้หลักสูตรแม่บทครบกระบวนการเรียบร้อยแล้ว มีความจำเป็นที่จะต้องประเมินหลักสูตรทั้งระบบ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร รวมทั้งการมีทรัพยากรจำกัดจะได้บริหารและจัดการทรัพยากรในการใช้หลักสูตรให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ผลการประเมินจะเป็นข้อมูลสำหรับการของงบประมาณเพื่อจัดการเรียนต่อไปให้มีความพอเพียงเพื่อคุณภาพของการจัดการศึกษา

การประเมินหลักสูตรทั้งระบบ ส่วนใหญ่จะทำการประเมินด้านสภาวะแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Product) ของหลักสูตร เป็นการประเมินองค์ประกอบด้านต่างๆ ของหลักสูตรทั้งหมด คือ เอกสารหลักสูตร วัสดุหลักสูตร ได้แก่ เอกสาร ตำรา คู่มือครู หนังสือเรียน แบบฝึกหัด บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ศึกษานิเทศก์ ผู้เชี่ยวชาญ สภาพการใช้หลักสูตร ด้านการบริหารจัดการ กระบวนการเรียนการสอน การนิเทศกำกับดูแล การประเมินผลการเรียนการสอน รวมทั้งสภาวะแวดล้อมที่จำเป็น ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้คุณภาพของผลผลิต

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษา นั้น มีหลายคนที่น่าสนใจได้ศึกษาไว้โดยเฉพาะหลักสูตร พุทธศักราช 2521 (ปรับปรุงพุทธศักราช 2533) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เริ่มใช้มาตั้งแต่พุทธศักราช 2542 นั้น ยังไม่พบว่ามีงานประเมินแต่ละหลักสูตรหรือช่วงชั้นใดๆในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงขอเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินหลักสูตร ต่อไปนี้

กัมพล ชิตกร (2542:98) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินการใช้หลักสูตรคณิตศาสตร์ ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง สรุปผลการศึกษาจากสภาพ ปัญหาและความต้องการ ไว้ดังนี้

ครูผู้สอนมีคาบสอนและงานพิเศษมาก ครูผู้สอนบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ขาดทักษะในการใช้คำถามกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและสนใจที่จะเรียน ขาดทักษะในการใช้เทคนิควิธีการสอน มีข้อบกพร่องการสอนไม่เพียงพอและยังขาดเทคนิคและทักษะในการใช้สื่อ ดังนั้นครูผู้สอนจึงคิดว่า ต้องการที่จะเข้ารับการอบรม ประชุม สัมมนาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรและต้องการเอกสารความรู้ต่างๆ ที่นำมาเพิ่มพูนความรู้ของตนเอง

พัลลภ พัวพันธุ์ (2537:99-103) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดสุรินทร์สรุปผลการศึกษาจากสภาพปัญหา 2 ด้าน ดังนี้

1. การใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร
2. ปัญหาและความต้องการในการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร พบว่ากลุ่มตัวอย่างครูผู้สอนทุกกลุ่มประสบการณืและทุกหมวดวิชา ส่วนใหญ่ประสบปัญหาเอกสารมีน้อยไม่เพียงพอกับความต้ง การใช้เอกสารที่ส่วนมากไม่มีปัญหาในการใช้ คือ แผนการสอนและหนังสือเรียน กลุ่มตัวอย่างครูต้องการ คู่มือครู คู่มือการสอน เพิ่มเติมมากเป็นอันดับหนึ่ง โดยประสงค์ให้โรงเรียนจัดเอกสารทุกรายการไว้ในห้องหมวดวิชา ถ้านำออกต้องขอยืม นอกจากนั้น กลุ่มตัวอย่างครูผู้สอนทุกกลุ่มประสบการณื รวมทั้งในหมวดคณิตศาสตร์ ศิลปศึกษา และการทำงานและอาชีพ ต้องการให้จัดบริการเอกสารให้มีปริมาณมากเป็นอันดับหนึ่ง ส่วนหมวดวิทยาศาสตร์ ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ต้องการกิจกรรมนิเทศการใช้เอกสาร หมวดวิชาสังคมศึกษา ต้องการกิจกรรมเผยแพร่เอกสารใหม่อย่างทั่วถึง และหมวดวิชาพลานามัย ต้องการกิจกรรมประชุม อบรม และชี้แจงการใช้เอกสาร

สุมล สุ่มงเกษตร (2536:160-164) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้หลักสูตรประถมศึกษาฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 ในจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งสรุปผลการศึกษาจากสภาพปัญหาและความต้องการ ไว้ดังนี้

การใช้หลักสูตร ผู้บริหารส่วนใหญ่มีการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ประกอบในการวางแผนด้านวิชาการ แต่การจัดเก็บข้อมูลยังขาดข้อมูลบางส่วน บุคลากรหลายฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนแต่ครูที่ร่วมในการวางแผนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ การจัดครูเข้าสอนพิจารณาตามความรู้ ความสามารถ แต่ยังขาดครูที่มีความถนัดในการสอนที่ต้องการใช้ความสามารถเฉพาะ มีการบริการ

หลักสูตร ครูผู้สอนใช้เอกสารประกอบหลักสูตรที่หลากหลายในการจัดทำแผนการสอน องค์ประกอบของแผนการสอนที่สำคัญได้แก่ หัวข้อเรื่องย่อยๆ คาบเวลา จุดประสงค์การเรียนรู้เนื้อหา กิจกรรม สื่อการสอน การวัดประเมินผล มีการสอดแทรกกระบวนการลงในแผนการสอนในช่วงของการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาในการจัดทำแผนการสอน คือ ครูใช้เวลามากเกินไปและยังขาดความรู้ความเข้าใจในการเขียนแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ การสอนส่วนใหญ่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เทคนิควิธีสอนที่ครูส่วนใหญ่ใช้คือ การสาธิตและการปฏิบัติจริง การวัดกิจกรรมการเรียนการสอนประสบปัญหาที่นักเรียนมีพื้นฐานแตกต่างกันมาก ทำให้ยากต่อการจัดกิจกรรม ครูใช้สื่อการสอนเป็นประจำ แต่สื่อการสอนมีไม่เพียงพอ ครูขาดความรู้และทักษะในการผลิตสื่อ การวัดและประเมินผลใช้หารสอน ตรวจผลงานและการสังเกตพฤติกรรม เป็นหลัก ผลของการวัดและประเมินผลส่วนมากนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และสอนซ่อมเสริม

เยี่ยม มังคลาด (2537:179-184) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา สรุปผลการศึกษาจากสภาพปัญหาและความต้องการ ไว้ดังนี้

ด้านการบริหารและบริการหลักสูตร ผู้บริหารส่วนใหญ่มีการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ประโยชน์ในการนำหลักสูตรไปใช้ มีการเตรียมบุคลากรโดยการประชุมชี้แจงและส่งครูไปอบรมการจัดครูเข้าสอนพิจารณาได้ เป็น ผู้มีคุณวุฒิและประสบการณ์ในการสอน มีสื่อวัสดุอุปกรณ์ และเอกสารหลักสูตรไว้บริการ โดยจัดไว้เป็นห้องเอกเทศ สำหรับปัญหาด้านการบริหารและบริการหลักสูตร ส่วนใหญ่ประสบปัญหาดังนี้ คือ ขาดงบประมาณสนับสนุนและได้รับข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรล่าช้า การจัดการเรียนไม่ตรงตามวุฒิ จำนวนครูและวัสดุการสอนประกอบหลักสูตรมีไม่เพียงพอ และขาดสถานที่สำหรับจัดบริการแหล่งวิทยาการ

แนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องมีการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการและทรัพยากรของโรงเรียน การวางแผนกำหนดแนวทาง และการจัดทำโครงการ การดำเนินการปฏิบัติตามแผนงาน โครงการ และประเมินแผนงาน โครงการ ให้เป็นระบบตลอดปีการศึกษา

มานพ ภักดิ์นิรนาท (2535: 108) ทำการวิจัยเรื่องความพร้อมของโรงเรียนประถมศึกษา ในการใช้หลักสูตรฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533 ในอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย กล่าวว่า โรงเรียนขนาดใหญ่มีการเตรียมความพร้อมในด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ การประชาสัมพันธ์หลักสูตร และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ส่วนนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เป็นเพราะว่าผู้เรียนนั้นได้รับผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูเหมือนกันเนื่องจากแนวการจัดการศึกษานั้นได้มุ่งเน้นที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ

ธวัชชัย เรววรรณ (2541:54) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทการบริหารหลักสูตร พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเขียงของ จังหวัดเชียงราย ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอน ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร การวัดผลประเมินผล ความพร้อมในการหาหนังสือ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อที่ใช้นักเรียน การจัดการเรียนการสอน และผู้บริหารควรมีการวางแผนกับครู คณะกรรมการโรงเรียน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการวางแผนการแก้ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

บันลือ พุกกะวัน (2531:152) ได้ทำการวิจัยเรื่องหลักสูตรกับบูรณาการทางการเรียนการสอน กล่าวว่าผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นำและมีบทบาททางวิชาการ ควรทำความเข้าใจในหลักสูตรใหม่ พยายามเข้ารับการอบรมสังเกตการณ์ การเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารและนิเทศการสอน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่า ผู้ศึกษาจะศึกษาในด้านผลสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ ผลกระทบจากการบริหารจัดการหลักสูตรและการประเมินหลักสูตร ทั้งระบบจะพบปัญหาในทุกด้าน เช่น กมล ธิติกร (2542:98) พบว่าครูผู้สอนมีคาบสอนและงานพิเศษมาก ครูผู้สอนบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ขาดทักษะในการใช้คำถามกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและสนใจที่จะเรียน ขาดทักษะในการใช้เทคนิควิธีการสอน มีสื่อการสอนไม่เพียงพอและยังขาดเทคนิคและทักษะในการใช้สื่อ สลว. พัวพันธุ์ (2537:99-103) พบปัญหาการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ปัญหาและความต้องการในการใช้เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรและเอกสารประกอบ (2537:179-180,184) พบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่มีการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ประโยชน์ในการนำหลักสูตรไปใช้ มีการเตรียมบุคลากรโดยการประชุมชี้แจงและส่งครูไปอบรมการจัดครูเข้าสอนพิจารณาโดยเป็นผู้มีคุณวุฒิและประสบการณ์ในการสอน มีสื่อวัสดุอุปกรณ์และเอกสารหลักสูตรไว้บริการโดยจัดไว้เป็นห้องเอกเทศ สำหรับปัญหาด้านการบริหารและบริการหลักสูตร ส่วนใหญ่ประสบปัญหาดังนี้ คือ ขาดงบประมาณสนับสนุนและได้รับข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรล่าช้า การจัดครูเข้าสอนไม่ตรงตามวุฒิ จำนวนครูและวัสดุการสอนประกอบหลักสูตรมีไม่เพียงพอและขาดสถานที่สำหรับจัดบริการแหล่งวิทยาการ มานพ ภักดิ์นิยรนาท (2535:108) กล่าวว่าโรงเรียนขนาดใหญ่มีการเตรียมความพร้อมในด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ การประชาสัมพันธ์หลักสูตร

และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก ธวัชชัย เรววรรณ (2541:54) พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอน ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร การวัดผลประเมินผล ความพร้อมในการหาหนังสือ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน และผู้บริหารควรมีการวางแผนกับครู คณะกรรมการ โรงเรียน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการวางแผนการแก้ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน บันลือ พุกกะวัน (2531:152) กล่าวว่าผู้บริหารโรงเรียนในฐานะผู้นำและมีบทบาททางวิชาการ ควรทำความเข้าใจในหลักสูตรใหม่ พยายามเข้ารับการอบรม สัมมนา การจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารและนิเทศการสอน จากงานวิจัยดังกล่าวเป็นการวิจัย หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) สำหรับการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ในช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนขยาย โอกาสทางการศึกษานั้น ผู้ศึกษายังไม่พบงานวิจัยนี้จึงสนใจที่จะศึกษาในเรื่องนี้